

**QORTI ĊIVILI
PRIM'AWLA**

**ONOR. IMĦALLEF
LAWRENCE MINTOFF**

Seduta tal-24 ta' Ottubru, 2018

Rikors Maħluf Numru 1041/2014LM

Carmel Grima (K.I. Numru 102773M)

vs.

De La Rue Currency and Security Print Limited (C1043)

Il-Qorti,

Rat ir-Rikors Maħluf ipprezentat fit-18 ta' Novembru, 2014 mill-attur **Carmel Grima** (K.I. Numru 102773M) (minn issa 'l quddiem "l-attur"), u maħluf minnu stess, li jgħid kif ġej:

1. *Premess illi r-rikorrent huwa impjegat mas-socjetà intimata;*
2. *U premess illi f'incident li seħħ nhar l-erbatax (14) ta' Frar tas-sena elfejn u tlettax (2013), waqt il-hin tax-xogħol u matul il-qadi tad-doveri tiegħu fil-fabbrika tas-*

soċjetà intimata ġewwa Bulebel, ir-rikorrent sofra debilità permanenti kif ser jiġi ppruvat fil-mori ta' dan ir-rikors;

- 3. U premess illi b'riżultat dirett tal-imsemmi incident, ir-rikorrent sofra telf ta' qliegħ, diżabilità permanenti u danni konsegwenzjali;*
- 4. U premess illi l-imsemmi incident seħħ unikament b'tort, b'negligenza, imperizja u nuqqas ta' tħaris tar-regolamenti tas-saħħa u sigurtà fuq il-post tax-xogħol da parti tas-soċjetà intimata;*
- 5. U premess illi s-soċjetà intimata ġiet interpellata sabiex tgħaddi għal-likwidazzjoni u hlas tad-danni sofferti mir-rikorrent iżda baqgħet inadempjenti.*

Għalhekk, tgħid is-soċjetà intimata għaliex din l-Onorabbli Qorti m'għandhiex għar-raġunijiet premessi u prevja kull dikjarazzjoni oħra neċessarja:

- 1. Tiddikjara illi s-soċjetà intimata hija unikament responsabbli għall-incident li seħħ fuq il-post tax-xogħol nhar l-erbatax (14) ta' Frar, tas-sena elfejn u tlettax (2013), f'liema incident korra r-rikorrenti;*
- 2. Tillikwida d-danni kollha sofferti mir-rikorrent b'konsegwenza tal-incident imsemmi;*
- 3. Tikkundanna lill-istess soċjetà intimata tħallas lir-rikorrent id-danni hekk likwidati.*

Bir-riserva ta' kull azzjoni fil-liġi, u bl-ispejjeż kontra s-soċjetà intimata għas-subizzjoni.

Rat ir-Risposta Maħlufa tas-soċjetà konvenuta **De La Rue Currency and Security Print Limited** (C 1043), (minn issa 'l quddiem "is-soċjetà konvenuta"), u maħlufa minn Ronald Bonnici (K.I. Numru 498170M) għan-nom u in rappreżentanza tal-istess soċjetà konvenuta, kif debitament awtorizzat, li ġiet ippreżentata fid-19 ta' Diċembru, 2014, li biha eċċepiet:

- 1. Preliminarjament l-azzjoni hija intempestiva u dan stante illi qabel ma ġew inizjati dawn il-proċeduri ma kien hemm ebda interpellanza da parti tal-attur fir-rigward tal-pretensjonijiet mertu ta' din il-kawża;*

2. *Illi fil-mertu t-talbiet tar-rikorrenti huma infondati fil-fatti u fid-dritt u għandhom jiġu respinti;*
3. *Illi l-inċident seħħ unikament minħabba tort ta' Carmel Grima stess tant illi b'rizultat tal-inċident ittiegħdu proċeduri dixxiplinarji kontra tiegħu fejn instab ħati;*
4. *Salvi eċċezzjonijiet ulterjuri.*

Rat l-atti kollha tal-kawża.

Rat id-dokumenti li ġew esebiti in atti.

Semgħet ix-xhieda prodotti mill-partijiet.

Rat il-verbal tal-udjenza tal-5 ta' Marzu, 2018, fejn il-partijiet ingħataw il-fakoltà li jressqu noti ta' sottomissjonijiet.

Rat in-noti ta' sottomissjonijiet tal-partijiet.

Rat id-digriet tal-15 ta' Ottubru, 2018 fejn il-kawża tħalliet għal-lum għas-sentenza.

Il-kwistjoni bejn il-partijiet

L-azzjoni odjerna nbdiet mill-attur wara inċident li kellu fuq il-post tax-xogħol tiegħu, f'liema inċident id l-attur inqabdet bejn il-pjanċi ta' magna li hu kien qiegħed jagħmel xi xogħol fuqha, bir-rizultat li sofra ksur u debilità permanenti, li kienet teħtieġ terapija u kura fit-tul. Permezz ta' din l-azzjoni, l-attur qiegħed jitlob li s-soċjetà konvenuta li hu impjegat magħha, tiġi misjuba

responsabbli għall-akkadut u dan minħabba negligenza, imperizja u nuqqasijiet oħra li hu elenka, filwaqt li qiegħed jitlob lill-Qorti tillikwida d-danni sofferti minnu u tikkundanna lill-konvenuta għall-ħlas tal-istess.

Is-soċjetà konvenuta min-naħa tagħha tgħid li hija m'għandhiex tinzamm responsabbli għall-inċident, u filwaqt li eċċepiet li l-azzjoni odjerna hija intempestiva minħabba li ma kinitx preċeduta b'interpellazzjoni għall-likwidazzjoni u l-ħlas tad-danni, tikkontendi li t-talbiet tal-attur huma infondati fil-fatt u fid-dritt u addebitat ir-responsabbiltà għall-inċident lill-attur. Is-soċjetà konvenuta allegat li waqt il-qadi ta' dmirijietu, l-attur naqas milli jħares ir-regolamenti tas-saħħa u s-sigurtà, tant li ttieħdu proċeduri dixxiplinarji fil-konfront tiegħu sabiex jiġi indirizzat dan in-nuqqas, fejn kien instab ħati.

Provi u riżultanzi

Kontestwalment mar-Rikors Maħluf imressaq minnu, l-attur ippreżenta kopja ta' rapport imħejji minn **Vicky Camilleri**¹, *Senior Occupational Therapist* fl-Isptar Mater Dei, li kkonfermat li fl-14 ta' Frar, 2013 l-attur sofra korriment fil-polz t'idu tal-lemin, riżultat ta' liema korriment ħtiegħu jagħmel sitt ġimgħat fil-ġibs, segwiti minn sessjonijiet tal-fizjoterapija. L-attur ħtiegħu jagħmel operazzjoni minħabba li rriżulta li kien qiegħed isofri minn *Carpal Tunnel Release*, liema operazzjoni saret fid-9 ta' Lulju, 2013. Ix-xhud li ħejjiet ir-rapport li jġib id-data tad-9 t'Awwissu, 2013, ikkonstatat illi l-attur kien għadu jsofri minn tnefnim f'idu, kif ukoll minn uġiġħ li jwasslu biex ma jkunx jista' jerfa' ċerti piżijiet jew jeżerċita idu b'mod normali.

¹ A fol. 5 tal-proċess.

L-attur esebixxa wkoll kopja tar-rapport redatt minn **Mr. Jason Zammit**², *orthopaedic & trauma surgeon* li eżamina lill-attur fis-16 ta' Diċembru, 2013 u li kkonstata illi l-attur kien qiegħed jaħdem bħala *machine operator* mas-soċjetà konvenuta meta idu tal-lemin inqabdet bejn żewġ pjanċi tal-metall li wasslu biex l-attur jibda jilmenta minn uġiġħ sever fil-polz t'idu tal-lemin. L-attur ittiegħed l-Isptar Mater Dei fejn mit-testijiet li sarulu rriżulta li kien sofra xi ksur, tant li mill-ewwel sarlu trattament bil-ġibs. Ix-xhud ikkonstata wkoll illi minkejja diversi sessjonijiet ta' terapija, l-attur baqa' jesperjenza tnemnim u nuqqas ta' sensazzjoni tant li sarlu intervent għal *carpal tunnel decompression*. Lix-xhud irriżultalu li l-attur seta' jirritorna għax-xogħol fit-13 t'Awwissu, 2013 u li għall-bidu seta' jagħmel biss xogħol ta' natura ħafifa. Mill-eżami li għamel ix-xhud, irriżulta li l-attur seta' jerfa' piż sa massimu ta' 15-il kilogramma biss, u li l-istat ta' saħħtu wasslu biex jirrifjuta li jagħmel *overtime* fuq il-post tax-xogħol tiegħu. Ix-xhud ikkonkluda r-rapport tiegħu b'dan il-mod:

"Mr. Grima sustained a serious injury to his right dominant wrist. Although the fracture is well healed he remains impaired due to the crush injury that was sustained by the median nerve which, despite being decompressed, continues to malfunction. His permanent disability is therefore rated at 8%."

Is-soċjetà konvenuta ppreżentat kopja ta' rapport mediku redatt minn **Mr. Frederick Zammit Maempel**³, *consultant orthopaedic surgeon*, li eżamina lill-attur preċiżament sena wara l-inċident, fl-14 ta' Frar, 2014. Ix-xhud ikkonstata l-fatti kif ġraw, kif ukoll ikkonferma n-natura tat-trattament mediku mogħti lill-attur, u qal li riżultat tal-inċident, l-attur għadu jilmenta minn uġiġħ fis-swaba' ta' idu tal-lemin, partikolarment wara li jkun għamel xi attività

² A fol. 8 tal-proċess.

³ A fol. 278 tal-proċess.

manwali, kif ukoll minn uġiġħ fil-polz tal-istess id u skumdità fil-muskoli ta' idu tal-lemin. Il-konkluzjoni tax-xhud li eżamina lill-attur sena wara l-inċident kienet li:

"He sustained a Colle's fracture which was treated with a manipulation and is now solidly united. There is a minor residual restriction of palmar flexion and radial deviation of active wrist movement in his dominant upper limb which is unlikely to improve. Mr Grima developed a post-traumatic carpal tunnel syndrome, a known and not infrequent complication of Calle's fractures. This required surgical release and the median nerve has yet not recovered fully; hence the numbness felt in the thumb and the altered sensation in the radial three and a half digits. Most of this nerve function would be expected to recover with time.

In conclusion, the function of Mr Grima's dominant right hand is marginally adversely affected. He sustained a permanent disability rated at 3% (three) as a result of the accident of February 2013."

L-attur għażel li jixhed bil-mezz tal-*affidavit*⁴, fejn ikkonferma li hu kien ilu jaħdem mas-soċjetà De La Rue Currency and Security Print Limited mill-15 ta' Ġunju, 2009. L-attur qal li fiż-żmien tal-inċident hu kien jaħdem bħala *Kugler operator* fis-sezzjoni tal-passaporti. Dakinhar tal-inċident, li seħħ fl-14 ta' Frar, 2013, l-attur kien daħal jaħdem *overtime* biex jassisti kollega tiegħu fuq magna partikolari, li kienet qiegħda tesperjenza problemi ta' natura teknika u kellha bżonn aġġustament tas-*settings*. Il-manutenzjoni li kien hemm bżonn issir fuq din il-magna kienet waħda ta' natura urġenti, u kien għalhekk li l-attur intalab jidhol *overtime* biex jagħmel ix-xogħlijiet meħtieġa. L-attur xehed li fil-ħin tal-inċident hu kien wasal fil-parti finali tax-xogħol fuq is-*settings* li kien qiegħed jagħmel, meta f'daqqa waħda ħass uġiġħ kbir f'idu tal-lemin, u induna li idu kienet inqabdet bejn il-ħadid u parti mill-magna. L-attur kompli jgħid li minkejja li beda jgħajjat għall-għajnuna u fuq il-post marru bosta minn sħabu biex jagħtu l-għajnuna, ħadd minn sħabu ma kien jaf eżattament x'għandu

⁴ A fol. 25 tal-proċess.

jagħmel jew kif seta' jgħin lill-attur jillibera idu mill-magna, minħabba li ħadd minnhom ma kien ingħata taħriġ dwar dan.

L-attur xehed li minkejja dan, sħabu wżaw proċedura msejġha *inching* biex jilliberawlu idu mill-magna, u li mill-kalkoli li għamel hu, idu damet maqbuda fil-magna għal madwar tliet minuti. Fil-mumentu wara li ġie lliberat minn mal-magna, l-attur inħareġ barra għall-arja, u sema' lil sħabu jgħidu li ser iċemplu għall-ambulanza. Madanakollu hu ppreċiża li fuq il-post tal-inċident, la ssejġu Pulizija u lanqas ambulanza, u li l-attur ittieħed l-isptar permezz ta' karozza tal-kumpannija. L-attur xehed li hu kien intbagħat id-dar b'idu fil-ġibs minħabba l-ksur li sofra.

L-attur kompla jixhed li fil-ġranet ta' wara l-inċident, hu irċieva telefonata mit-Taqsima tar-Rizorsi Umani tas-soċjetà konvenuta, fejn ġie infurmat li hu kien qiegħed jiġi sospiż mix-xogħol minħabba li kienet infetħet investigazzjoni interna relatata man-nuqqas ta' osservanza minnu tar-regoli tas-saħħa u sigurtà fuq il-post tax-xogħol. L-attur ġie akkużat li kien negligenti u/jew li injora r-regolamenti tas-saħħa u sigurtà, u/jew id-dmirijiet tiegħu, u li hu kien responsabbli għall-inċident li seħħ fuq il-post tax-xogħol tiegħu. L-attur qal li s-soċjetà konvenuta kienet iffurmat bord sabiex jisma' l-provi dwar x'kien li wassal għall-inċident, u li f'dak iż-żmien hu kien ġie mhedded li ser jitkeċċa mix-xogħol.

L-eżitu tal-investigazzjoni li saret minn dan il-bord tad-dixxiplina, kien li l-attur m'għandux jitkeċċa mix-xogħol, iżda li kellu jinstab ħati li ma mexiex mar-regolamenti tas-saħħa u s-sigurtà fuq il-post tax-xogħol u għalhekk ingħata twissija finali u ħamest ijiem sospensjoni minn fuq il-post tax-xogħol. L-attur

qal li hu appella minn din id-deċiżjoni tal-kumpannija, iżda sussegwentement ħass li kellu pressjoni biex iċedi l-appell. L-attur allega li l-*management* tal-kumpannija għamel minn kollox biex jgħatti n-nuqqasijiet tal-kumpannija, liema nuqqasijiet wasslu għall-inċident mertu ta' din il-kawża, speċjalment minħabba li rriżulta li la kien hemm *planning* u lanqas *training plan* dwar x'kellu jsir f'każ ta' inċident bħal dak li sofra l-attur. L-attur qal ukoll li l-*health and safety and environmental advisor* tas-soċjetà konvenuta, ċertu Oswald Armani, kien saħansitra qallu illi li kien għalih l-attur tkeċċa, u li dawn kienu kollha manuvri sabiex l-attur ma jipproċedix b'kawża għad-danni.

L-attur qal li hu għadda minn żminijiet diffiċli konsegwenza ta' dan l-inċident, minħabba li għamel żmien jirċievi t-terapija, kif ukoll kellu jirrikorri għall-għajjuna psikjatrika minħabba li kemm l-inċident, kif ukoll ir-reazzjoni tas-soċjetà konvenuta in segwitu għal dan l-inċident, kienu kissruh mentalment. Hu qal li t-tnaqqis fid-dħul li hu esperjenza konsegwenza tal-inċident wassluh biex saħansitra jieħu d-deċiżjoni li jbiegħ vettura li hu kellu b'nofs il-prezz tagħha, u li meta spiċċalu s-*sick leave* u spiċċa jirċievi biss nofs il-paga, kien iddeċieda li jidhol lura x-xogħol kif kien, tant li fl-1 ta' April, 2013 hu kien daħal lura x-xogħol jagħmel biss *light duties*, u dan minħabba li s-soċjetà konvenuta m'aċċettatx li ttihi il-benefiċċju tal-*injury on duty*. Ix-xhud qal ukoll li wara l-inċident tiegħu, is-soċjetà konvenuta ħadet il-passi neċessarji kollha sabiex tassigura li inċident bħal dak soffert mill-attur ma jergax isegħħ, tant li saru sigilli fuq l-*interlocks* kollha, bdiet issir distinzjoni bejn ix-xogħol li jagħmlu l-operaturi u x-xogħol li jagħmlu l-ħaddiema tal-*maintenance*, u bdew jitwaħħlu tabelli li jindikaw li magna tkun *out of order* kull darba li jkun hemm ħsarat. L-attur kompla jixhed kif fid-9 ta' Lulju, 2013 hu kellu jiġi operat f'idejh konsegwenza diretta tal-inċident li kien sofra, u li meta rritorna lura x-xogħol

fit-13 t'Awwissu, 2013 hu kien ingħata *light duties*, fosthom tqabbad jagħmel SOPs tal-magni kollha tal-kumpannija, xi ħaġa li qatt ma ġrat qabel. Hu komplax jgħid li hu għadu jsofri minn diżabilità permanenti b'riżultat tal-inċident.

L-attur semma inċident partikolari li kien seħħ meta tnejn mill-impjegati tas-soċjetà konvenuta, *operations manager* u *maintenance manager*, Ralph Cassar u Ferdinando Segona rispettivament, kienu talbu lill-attur biex jiltaqgħu miegħu f'post fil-privat. L-attur allega li dakinhar tal-laqgħa ma' dawn il-persuni, kienet saritlu pressjoni biex jibdel il-verżjoni li huwa kien ta dwar kif kien seħħ l-inċident, u dan minħabba li dawn il-persuni, it-tnejn li huma impjegati tas-soċjetà konvenuta, bdew jagħmlulu pressjoni u jgħidulu li jekk jibdel il-verżjoni li ta, huma kienu ser jgħinuh biex ma jitlifix xogħlu. L-attur qal ukoll li minkejja l-insistenza tas-soċjetà konvenuta, id-Dipartiment tas-Sigurtà Soċjali kien aċċetta li l-attur kien wegħa' fuq il-post tax-xogħol tiegħu, u li hu kien sofra diżabilità permanenti, tant li ngħata l-benefiċċju għad-diżabilità sofferta minnu. L-attur ikkonkluda l-*affidavit* tiegħu billi qal li l-konsegwenzi tal-inċident li kellu għadhom jaffettwawh fil-ħajja tiegħu ta' kuljum, u dan minħabba li l-id affettwata hija d-*dominant hand* u għalhekk hemm ċerti attivitajiet li hu m'għadux jista' jagħmel.

L-attur ippreżenta għadd ta' dokumenti, fosthom ittra mibgħuta lilu mis-soċjetà konvenuta fis-26 ta' Frar, 2013⁵, fejn hu gie mgħarraf li kien qiegħed jiġi sospiż mix-xogħol in vista tal-fatt li kien qiegħed jiġi investigat b'rabta ma' prattiċi ħżiena tax-xogħol. L-ittra tas-soċjetà konvenuta kienet tgħid speċifikament illi:

⁵ A fol. 31 tal-proċess.

“The allegation is that through your negligence and/or wilful disregard of health and safety regulations, duties and/or of instructions relating to your employment and your responsibility as a worker you have caused/been party to an accident at work. This disregard for instructions comes on the back of other cases that involved you not working to established procedure and which all in all continue pointing to a potential bad attitude towards work.”

Fl-ittra tagħha, is-soċjetà konvenuta semmiet kif l-attur kien ser jiġi investigat b'rabta mal-fatt li hu naqas milli jsegwi l-prattiċi tax-xogħol li hu kien tenut josserva, naqas milli jħares l-isem tas-soċjetà konvenuta li magħha hu kien impjegat, espona lill-istess soċjetà għal riskju li seta' jiġi evitat, u naqas milli josserva numru ta' *policies* u proċeduri stabbiliti mis-soċjetà konvenuta kif jidher minn għadd ta' twissijiet li s-soċjetà konvenuta kienet tagħtu fil-passat. Permezz ta' din l-ittra, is-soċjetà konvenuta stiednet lill-attur sabiex jattendi għal-laqqgħa fl-uffiċċji tagħha, bil-facilità li jekk irid jagħżel persuna li tkun tista' takkumpanjah sabiex tattendi miegħu.

Is-soċjetà konvenuta ħarġet *accident investigation report* li ġie esebit mill-attur⁶, minn fejn jirriżulta li l-attur kien ilu impjegat mas-soċjetà konvenuta bħala *finishing operator* sa minn Ġunju 2009, u wara xi żmien kien hemm proċess intern li bis-saħħa tiegħu l-attur ġie ttrasferit biex jaħdem fuq il-*Kugler machines* sabiex jassisti fuq il-produzzjoni tal-passaporti. Jidher li dan ir-rapport tlesta wara li l-attur ġie intervistat għadd ta' drabi, u wara li nstemgħet ix-xhieda tal-persuna li kien qiegħed jaħdem fuq l-istess magna tal-attur fil-ħin tal-inċident. Ġew eżaminati wkoll il-*cameras* tas-CCTV li hemm fil-bini. Ir-rapport jiddeskrivi kif l-attur wegħa' idu meta din inqabdet bejn partijiet tal-magna li kien qiegħed jaħdem fuqha. Mill-parti tar-rapport intestata *accident response*, jirriżulta li l-attur kien assistit minn għadd ta'

⁶ A fol. 34 tal-proċess.

impjegati tas-soċjetà konvenuta, u li żewġ persuni partikolari, Martin Borg u Stephen Mifsud ħadu kontroll tas-sitwazzjoni sabiex id l-attur setgħet tigi liberata mill-magna. Jidher li għalkemm kien hemm min ipprova jagħti l-ewwel għajjnuna lill-attur, dan kien protettiv ħafna ta' idu l-leminija u li minkejja li giet imsejja l-ambulanza, kien gie stabbilit li din kienet ser iddum ħafna ma tasal fuq is-sit, u għalhekk gie deċiż li l-attur jittieħed l-Isptar Mater Dei minn persuna kkwalifikata fl-għoti tal-ewwel għajjnuna. Fir-rapport gie kkonstatat illi s-soċjetà konvenuta ħadet għadd ta' miżuri sabiex jiġi assigurat li inċidenti simili ma jirrepetux ruħhom, fosthom billi installat numru ta' *emergency stops* fuq il-magni. Ir-rapport jirreġistra r-reazzjonijiet ta' diversi impjegati tas-soċjetà konvenuta li kienu fuq il-post tal-inċident, kif ukoll jagħti ħinijiet preċiżi meħudin minn *log* tal-movimenti kollha madwar u fuq il-magna fejn seħħ l-inċident. Mill-analiżi mekkanika ta' kif graw l-affarijiet, jidher li ma setax kien hemm ħsara idrawlika jew elettronika fil-magna, u għalhekk saret investigazzjoni sabiex jiġi stabbilit jekk setax kien hemm xi żball uman da parti tal-operatur, l-attur f'din l-istanza. Fil-parti konklussiva tar-rapport jingħad hekk:

"Taking into consideration all facts collected during the investigation of this accident it is clear that the IP (b'riferiment għall-attur) accessed the machine while it was in operation. At the same time, KX (kollega tal-attur), who at the time of the accident was being assisted by IP in running the machine, also ran the machine with a defeated guard at an earlier time during the day and failed to protect his fellow employee's safety by not restraining him from accessing a running machine. Furthermore, KX's statement does not match the CCTV footage.

In relation to the maintenance technicians accessing the machine while it was in operation, one has to factor in the reality that these people are licensed, competent and allowed to defeat guards under controlled conditions during fault finding procedures. Therefore, one would be tempted to say that for them

to take such an activity for granted would be acceptable to a certain extent, however failing to flag it up to operations is of concern.

The investigation could not identify the perpetrator who defeated the guard due to the unavailability of CCTV footage covering the (approximately) two months before the accident.”

In segwitu għal din l-ittra, l-attur ingħata twissija finali u ħamest ijiem sospensjoni mix-xogħol mingħajr paga, flimkien ma' għadd ta' kundizzjonijiet.⁷

L-attur ippreżenta wkoll kopja ta' ittra li s-soċjetà konvenuta bagħtet lid-Dipartiment tas-Sigurtà Soċjali fit-12 ta' Frar, 2014⁸, wara li l-attur kien talab lis-soċjetà konvenuta timla l-formola NI 45 fir-rigward tal-incident li kellu. Ir-risposta tas-soċjetà konvenuta kienet illi:

“Primarily, it is to be noted that any absence from work related to this incident is considered by the Company to be sick leave.”

Jidher ukoll minn kopja ta' dokument ieħor esebit mill-attur⁹, li l-istqarrijiet magħmula minnu oriġinarjament in segwitu għall-incident ġew iċċarati jew ossija kkoreġuti, u filwaqt li fid-19 ta' Frar, 2013 hu kien għamel ċertu stqarrijiet, sussegwentement dawn ġew ikkoreġuti. Hekk pereżempju, filwaqt

⁷ A fol. 42 tal-proċess. Il-kundizzjonijiet jispeċifikaw illi:

- i. *The warning relates to improper behaviour expected out of you as an employee and which when considered in conjunction with the previous warnings on file, could be indicative of a bad attitude towards work. For this conclusion, this being possible bad attitude towards work, the warning remains valid for 2 years;*
- ii. *For any health and safety infringement in your remaining period of employment with the Company, and as a condition of employment, this warning is to be considered as a final warning with any future infringements of a health and safety nature upheld through the Company's disciplinary process, possibly leading to an instant dismissal from work;*
- iii. *You remain disposed to help in health and safety awareness training as the company might require of you in the future;*
- iv. *Upon your return to work following your current incapacity you actively show that you are in the habit of taking health and safety seriously, by formally submitting any near miss and regularly proposing points of improvement to your immediate manager. Should this point on its own not be met then you stand to face disciplinary action that could lead to your dismissal from work.*

For guidance purposes whilst you are expected to continuously seek to improve the Health and Safety aspect of the workplace, specifically for the company to rest assured that you are actually now embracing a Health and Safety habit, you shall be expected that especially in the first three months following your return to work you formally submit at least one improvement point or near miss weekly to your immediate manager.”

⁸ A fol. 47 tal-proċess.

⁹ A fol. 48 tal-proċess.

li oriġinarjament l-attur kien stqarr li hu kien tal-fehma li l-magna kienet wieqfa fil-ħin tal-inċident, sussegwentement hu qal li l-magna kienet twaqqfet biex tiġi rranġata s-*setting*, u li wara reġgħet inxteghlet. Kien fil-ħin li l-magna reġgħet inxteghlet li seħħ l-inċident. Oriġinarjament l-attur kien stqarr ukoll li ma setax jiftakar jekk il-magna kinitx waqfet meta nfetħet il-parti msejja *guard*, iżda sussegwentement qal li fil-fatt il-magna ma kinitx waqfet. Iċċara wkoll li huwa kien aċċessa l-magna minkejja li din ma kinitx waqfet u li kien hemm proċess ta' *bypassing* tal-proċeduri sabiex hu kiseb aċċess għall-magna, għalkemm dan sar sabiex jiġi assigurat li s-*setting* fuq il-*cover* isir kif suppost.

L-attur esebixxa kopja ta' dokument mibgħut lilu mid-Dipartiment tas-Sigurtà Soċjali¹⁰, li jikkonferma li hu ngħata l-benefiċċju tad-diżabilità fl-ammont ta' €1,192.41, u dokument ieħor li jindika li saru żewġ ħlasijiet lilu minħabba korriment fuq xogħol fl-ammont ta' €628.98¹¹ u €743.34.¹²

Fl-udjenza tal-20 ta' Frar, 2015 xehed **David Saliba**¹³, rappreżentant tal-Awtorità għas-Saħħa u s-Sigurtà fuq il-post tax-xogħol, li fir-rigward tal-inċident li kien involut fih l-attur xehed li l-Awtorità kienet giet infurmata li Carmel Grima kien wegħa' waqt li kien qed jissettja xi magna ġewwa l-kumpannija konvenuta. Hu kompli li s-soċjetà konvenuta kienet imliet u bagħtet *accident notification form* lill-Awtorità in segwitu għal dan l-inċident, u li in vista tal-fatt li l-*injuries* sostnuti mill-attur ma kinux gravi, l-Awtorità m'għamlet l-ebda investigazzjoni ulterjuri dwar dan il-każ. Ix-xhud qal ukoll li l-attur seta' għamel rapport lill-Awtorità f'każ li rriżulta li l-*injuries* tiegħu kienu gravi aktar minn dak li ġie rappurtat mill-*employers* tiegħu. Ix-xhud ikkonferma

¹⁰ A fol. 51 tal-proċess.

¹¹ A fol. 52 tal-proċess.

¹² A fol. 53 tal-proċess.

¹³ A fol. 62 tal-proċess.

wkoll li l-uffiċjali tal-Awtorità m'għamlu l-ebda investigazzjoni fuq il-magni u l-apparat fil-post fejn seħħ l-inċident.

Mart l-attur, **Lorraine Grima**¹⁴ ukoll għażlet li tixhed bil-mezz tal-*affidavit*, fejn ikkonfermat il-fatti kif esposti minn żewġha fl-*affidavit* tiegħu, u kompliet tgħid kif hi tiftakar li żewġha għamel żmien twil imur għal sessjonijiet tal-fizjoterapija fl-Isptar. Ix-xhud semmiet l-episodju li fih Ralph Cassar u Ferdinando Segona kienu talbu lill-attur sabiex jiltaqgħu miegħu x'imkien privat, u qalet li dakinhar hi kienet marret ma' żewġha u poġġiet fuq mejda separata sabiex setgħet issegwi dak li kien qiegħed jintqal. Hi qalet li dawn iż-żewġ impjegati tas-soċjetà konvenuta bdew jippruvaw jipperswadu lil żewġha jibdel il-verżjoni li kien ta dwar kif seħħ l-inċident, filwaqt li bdew jgħidulu li jekk ma jagħmilx hekk kien ser jitlef xogħlu. Hi qalet ukoll li l-familja kollha kienet sofriet trawma b'riżultat ta' dan l-inċident, u għal żmien twil kellhom joqogħdu lura minn affarijiet materjali li kellhom bżonn. Ikkonfermat ukoll li hi kellha tirrikorri għal għajnuna psikjatrika minħabba fiż-żminijiet koroh li għaddiet minnhom il-familja tagħha. Ix-xhud qalet ukoll li l-ħajja tal-familja kollha nbidlet minħabba f'dan l-inċident u dan minħabba li hemm ċertu xogħol li żewġha m'għadux jista' jagħmel minħabba fid-diżabilità permanenti li sofru.

Permezz ta' nota, l-attur esebixxa kopja tal-FS3s għas-snin 2010-2014¹⁵, kif ukoll kopja ta' rċevuta maħruġa mill-konsulent Mr Jason Zammit.

Fit-13 t'April, 2015 l-Awtorità għas-Saħħa u s-Sigurtà fuq il-Post tax-Xogħol ipprezentat rikors li fih saret riferiment għax-xhieda mogħtija minn David Saliba, rappreżentant tal-istess Awtorità, u talbet sabiex in vista tal-fatt li lill-

¹⁴ A fol. 68 tal-proċess.

¹⁵ A fol. 71 sa 78a tal-proċess.

Awtorità rriżultatilha informazzjoni ulterjuri li ma kinitx disponibbli għax-xhud dakinhar li ddepona quddiem il-Qorti, ix-xhud jithalla jerga' jixhed quddiemha. Fil-fatt ix-xhud David Saliba reġa' ttella' jixhed fl-udjenza tal-15 ta' April, 2015¹⁶, u dan min-naħa tiegħu għamel riferiment għax-xhieda li kien ta precedentement li l-Awtorità ma kienet għamlet l-ebda investigazzjoni rigward l-inċident mertu ta' din il-kawża. Ix-xhud qal li wara li hu ta x-xhieda tiegħu, l-attur kien infurmah li fil-fatt kienet saret investigazzjoni mill-Awtorità fuq talba tad-Dipartiment tas-Sigurtà Soċjali. Ix-xhud qal li l-Awtorità kienet għamlet ir-rapport tagħha wara l-investigazzjoni li saret, minn fejn irriżulta li kien hemm ksur tar-Regolamenti dwar is-Saħħa u s-Sigurtà kemm min-naħa tal-attur kif ukoll min-naħa tas-soċjetà konvenuta. Ix-xhud ikkonferma li s-soċjetà konvenuta kienet giet ordnata tħallas €1,250 bħala multa minħabba fi ksur ta' dawn ir-Regolamenti¹⁷, filwaqt li l-attur gie mmultat l-ammont ta' €250¹⁸, li sa dakinhar tal-udjenza, kienu għadhom ma tħallsux mill-attur. Ix-xhud qal li mill-investigazzjoni li saret irriżultaw ħames ksur tar-Regolamenti tas-Saħħa u s-Sigurtà, li huma l-htieġa li ssir evalwazzjoni xierqa, sistematika u suffiċjenti tal-perikli għas-saħħa u s-sigurtà fuq il-post tax-xogħol u r-riskji li jirriżultaw; li tinżamm kopja bil-miktub jew b'mod li jista' jinkiseb elettronikament ta' dawk l-evalwazzjonijiet; li tipprovdi informazzjoni li tinftiehem u li hi rilevanti għall-ħaddiema jew ir-rappreżentanti tagħhom; u li tassigura li fejn hemm riskju ta' kuntatt mekkaniku ta' partijiet jiċċaqilqu, dawk il-partijiet ikunu pprovvduti b'ħarsien; u li tipprovdi sinjali għas-saħħa u s-sigurtà li jkunu adegwati. Ix-xhud qal ukoll li mill-investigazzjonijiet li għamlet l-Awtorità, irriżulta li kien hemm ksur tar-regolamenti da parti tal-attur

¹⁶ A fol. 80 tal-proċess.

¹⁷ Kif jirriżulta minn fol. 97 tal-proċess.

¹⁸ Kif jirriżulta minn fol. 98 tal-proċess.

minħabba li dan naqas milli jagħmel użu korrett tal-makkinarju b'mod li ma jipperikolax saħħtu u saħħet ħaddieħor.¹⁹ Ir-rapport redatt mill-Awtorità għas-Saħħa u s-Sigurtà fuq il-Post tax-Xogħol gie esebit mix-xhud²⁰, u minn dan ir-rapport jirriżulta li l-investigazzjoni tal-Awtorità nbdiet wara rikjesta li saret għal dan il-għan mid-Dipartiment għas-Sigurtà Soċjali. Jirriżulta li l-iskop tal-investigazzjoni kien sabiex jiġi stabbilit x'kien li wassal għall-incident inkwistjoni, u sabiex jiġi stabbilit jekk il-korriment tal-attur kienx riżultat ta' negligenza da parti tal-impjegat stess jew da parti ta' min iħaddmu. Jirriżulta wkoll li rappreżentanti tal-Awtorità semgħu l-verżjoni kemm tal-attur, kif ukoll ta' rappreżentanti tas-soċjetà konvenuta, minn fejn irriżulta b'mod ċar li s-soċjetà konvenuta ma żżomm l-ebda *record* tat-taħriġ mogħti lill-impjegati tagħha, u filwaqt li f'Diċembru tas-sena 2012 kien gie stabbilit li kien hemm il-ħtieġa li jingħata aktar taħriġ lill-impjegati tas-soċjetà konvenuta, it-taħriġ gie pprogrammat biex jingħata aktar tard is-sena ta' wara minħabba esiġenzi tal-linja ta' produzzjoni tal-kumpannija.

Fl-istess udjenza xehed ukoll **Kevin Gauci**²¹, uffiċjal tal-Awtorità għas-Saħħa u s-Sigurtà fuq il-Post tax-Xogħol, li kien l-uffiċjal li hejja r-rapport wara l-investigazzjoni li saret mill-Awtorità. Ix-xhud ikkonferma li dan kien incident partikolari minħabba li min-naħa tas-soċjetà konvenuta kienu infurmaw lid-

¹⁹ Il-parti konklussiva tar-rapport tal-Awtorità għas-Saħħa u s-Sigurtà tgħid: "From our investigations, the OHS concludes that *prima facie* there were breaches of OHS legislation in regards to documented training and a specific risk assessment with regards to the machine especially during the time of and whilst machine settings are being carried out. The company interlock safety check system which regrettably is only done on Monday mornings due to production loss has on this occasion failed due to improper supervision. Furthermore no proper supervision was made before or during the time of maintenance causing the worker to injure. The setting procedure, being an integral part of continued maintenance, OHS officials found no proof of any formal training given to the employees. In addition the maintenance personnel should have also identified that the interlock system was malfunctioning. The latter being contributory negligence.

Nevertheless and despite the above-mentioned, Carmel Grima, despite acting in good faith, should have never worked on a machine without the guards even if the machine worked at a slow speed.

Therefore in this accident no particular or individual person could be singled out as having caused or directly contributed to the accident, but rather each and every party share equally the responsibility as well as the blame."

²⁰ A fol. 85 tal-proċess.

²¹ A fol. 99 tal-proċess.

Dipartiment tas-Sigurtà Soċjali li ma kinix qegħdin jaċċettaw responsabbiltà għal dan l-inċident, u dan minħabba li kien hemm element ta' negligenza da parti tal-impjegat fir-rigward tal-inċident odjern. Ix-xhud ikkonferma li hu tkellem mal-attur fit-tul sabiex seta' jibni kronoloġija tal-inċident kif seħħ, u kien ikkonstata li dak in-nhar tal-inċident, l-attur kien daħal erba' sigħat *overtime*, fejn kien sab żewġ kollegi tiegħu tal-*maintenance* u persuna oħra taħdem bħala operatur fuq magna li ma kinitx qiegħda tiffunzjona kif suppost. Waqt il-ħin tal-*break* l-operaturi tal-*maintenance* ma baqgħux fil-post, iżda ma ħallew l-ebda avviż jew indikazzjoni li l-magna inkwistjoni ma setgħetx tintuża. Kien f'dan il-ħin li l-attur iddeċieda li jipprova jirrangja s-*settings* tal-magna hu, minħabba li kien għamel xogħol simili fil-passat, u dan sabiex ma jitlifix żmien minħabba li ried ilaħħaq mad-domanda tal-produzzjoni. Ix-xhud qal li biex setgħu jsiru dawn is-*settings* fuq il-magna, ix-xogħol kellu jsir bil-mod, u kien f'dak il-ħin li għal xi raġuni id l-attur inqabdet bejn il-magna. Ix-xhud qal li hu għamel investigazzjoni dwar il-kumpannija sabiex jara jekk din kinitx qiegħda tagħti taħriġ adegwat lill-impjegati tagħha, fejn irriżulta li kien hemm nuqqas ta' dokumentazzjoni f'dan ir-rigward. Intalbet ukoll dokumentazzjoni dwar l-evalwazzjoni tar-riskju għal kull biċċa xogħol li trid issir fil-kumpannija, li ma rriżultax li kien hemm. Qal ukoll li l-attur ma kellu l-ebda obbligu jsewwi l-magna fil-ħin li fih seħħ l-inċident. Fir-rigward tal-kronoloġija tal-fatti kif ġraw, ix-xhud qal li matul ix-*shift* ta' filgħodu kien hemm Kevin Xuereb qiegħed jaħdem fuq il-magna waħdu, u f'ħin minnhom marru ħaddiema tal-*maintenance* sabiex jagħmlu xogħol fuq il-magna inkwistjoni. Lix-xhud ingħatatlu informazzjoni li l-ħaddiema tal-*maintenance* infurmaw lill-attur li l-magna inkwistjoni kellha problema ta' *settings* qabel dawn marru jieħdu l-*break* tagħhom, u li l-inċident inkwistjoni ġara waqt li l-ħaddiema tal-

maintenance kienu għadhom fuq *break*. Ix-xhud qal li waħda mill-affarijiet li kkonstata kienet li s-soċjetà konvenuta ma kinitx taf tagħmel distinzjoni bejn *setting* u tiswija. Ix-xhud qal ukoll li kien hemm diversi *switches* u *safety functions* li kienu ġew *bypassed*, għalkemm ma jirriżultalux minn min. Hu qal ukoll li minkejja li l-magna kellha l-bibien miftuħin, din xorta waħda setgħet titħaddem, għalkemm din kienet *malpractice* enormi billi ħadd ma jista' jħalli l-magna għaddejja mingħajr ebda tip ta' protezzjoni. Ix-xhud qal ukoll li lilu rriżultalu li l-*bypassing* ma kienx sar mill-attur minħabba li l-*control panel* għandu aċċess għalih biss il-*maintenance personnel*. Mitlub jispeċifika x'kien li għamel l-attur meta ried jissettja l-magna, ix-xhud qal li hu kkonstata li l-attur kien qatta' madwar għoxrin minuta ħdejn il-magna flimkien mal-ħaddiema tal-*maintenance*, u li kienu dawn li ħallew il-bieba tal-magna miftuħa. Iżda minkejja li rriżulta li l-attur innaviga fil-magna minn jeddu, lix-xhud ma rriżultalux li l-kumpannija kienet tat struzzjonijiet ċari dwar operatur, bħalma hu l-attur, sa fejn għandu jasal fix-xogħol tiegħu. Ix-xhud qal li l-attur kien iddeċieda li jagħmel ix-xogħol ta' *setting* fuq il-magna hu minn jeddu minħabba li ġieli kien għamel dak ix-xogħol qabel, kif ukoll minħabba li kien hemm pressjoni fuq il-produzzjoni li hu ried ilaħħaq magħha. Ix-xhud enfazizza li wieħed min-nuqqasijiet tal-kumpannija kien li qatt ma stabbiliet sa fejn għandu jasal l-operatur, kif ukoll qatt ma kien hemm dokumentazzjoni dwar it-taħriġ li ngħata lil kull impjegat, u dan minkejja li meta sar l-*skills matrix* tal-kumpannija, kien ġie stabbilit li hemm bżonn jingħata taħriġ, liema taħriġ baqa' ma ngħatax minħabba pressjoni ta' xogħol tal-kumpannija. Ix-xhud qal li in vista ta' dawn in-nuqqasijiet da parti tas-soċjetà konvenuta, l-attur qatt ma messu għamel *setting* tal-magni u dan minħabba li hu ma kienx ingħata taħriġ appożitu biex jagħmel dan.

Fl-udjenza tat-13 ta' Mejju, 2015 xehed **Kevin Xuereb**²², li kien il-persuna li kien maġenb l-attur filwaqt tal-inċident. Dan ix-xhud ikkonferma li kien ilu fil-kariga ta' *Kugler operator* għal madwar erba' snin, u li dakinhar tal-inċident hu kien daħal xogħol fis-sitta ta' filgħodu, filwaqt li l-attur kien daħal xogħol qabel il-ħin tal-*break*, għall-ħabta tal-għaxra neqsin kwart ta' filgħodu. Ix-xhud qal li madwar ġimagħtejn qabel seħħ l-inċident, kienet inżammet laqgħa fejn il-*management* tal-fabbrika informa lill-impjegati li kien ser ikun hemm xi tibdil fix-xogħol, u hu kien informa lill-*manager* Ralph Cassar li hu qatt ma kien ħa taħriġ fuq il-magna speċifika li ġie assenjat biex jaħdem fuqha. Ir-risposta ta' Ralph Cassar kienet li ser ikun hemm min jgħallmu, għalkemm fil-verità ma ntbagħat ħadd biex jagħtih it-taħriġ neċessarju. Ix-xhud kompli jgħid li dakinhar li seħħ l-inċident, il-magna tat-tip Kugler 2 bdiet tindika li kien hemm xi problemi tekniċi bil-*cover feeder*. Ix-xhud kompli jispjega x'għara:

“Jien *training* ma kelli jgħid li ma kontx naf, ippruvajt nara x'qed jgħid, għajjatna l-*maintenance* u bqajna rutina jgħid li sa qabel il-*break* konna għadna qed nippruvaw naħdmu s-*setting* tal-*maintenance*, nieqfu, imbagħad fl-għaxra neqsin kwart daħal Charlie. Il-*maintenance*, Roderick Carabott, beda jfiehmu x'hemm, aħna qatt ma kellna għax jiena *maintenance* u inti operator, kellna xi distinzjoni. Jekk taf tagħmel is-*settings*, tagħmilhom. *Training, overall*, ħadd ma kellu jgħid li b'li taf imbagħad jiena u Kevin ħriġna *break*, Roderick ħareġ f'tit warajna u ħalla kollox *handover* ma' Charlie.”

Ix-xhud kompli kif hekk kif hu daħal mill-*break* u mar mal-parti tal-magna li kien qiegħed jaħdem fuqha hu, għara l-inċident u sema' lill-attur jgħajjat, għalkemm dak il-ħin ma kienx qiegħed iħares lejn l-attur u ma jafx eżattament l-affarijiet kif għaw. Ix-xhud qal li xhin hu induna li l-attur kellu idu maqbuda fil-magna, hu pprova jmexxi l-magna manwalment biex id l-attur tiġi rrilaxxjata, iżda ma rnexxilux jagħmel dan. Wara l-inċident irriżulta li kieku rnexxielu jwaqqaf il-magna kif ipprova jagħmel, kien jagħmel aktar ħsara milli għid

²² A fol. 113 et seq tal-proċess.

minħabba li ma kellux it-taħriġ neċessarju biex jaħdem fuq magni ta' dak it-tip. Ix-xhud qal li minkejja li seħħ dan l-inċident, hu baqa' qatt ma ħa t-taħriġ neċessarju fuq magni ta' dak it-tip. Ix-xhud qal li l-ħaddiema tal-*maintenance* kienu taw struzzjonijiet lill-attur dwar il-proċess ta' manutenzjoni fejn kien wasal, bil-ħsieb li dan ikun jista' jkompli ix-xogħlijiet meħtieġa hu, u dan minħabba li l-prassi tax-xogħol kienet li ma ssirx distinzjoni bejn min hu operatur u min jaħdem fis-sezzjoni tal-manutenzjoni. Ix-xhud qal li l-ħaddiema tal-*maintenance* ħallew anki l-għodda viċin il-magna inkwistjoni bl-istennija li jkun l-attur li jkompli jimmanuvra.

Fl-udjenza tas-16 ta' Ottubru, 2015 xehed **Andrew Mizzi**²³, li fiż-żmien tal-inċident kien jokkupa l-kariga ta' Segretarju tat-Taqsima Teknoloġija u Elettronika tal-*General Workers Union*, li qal li huwa kien involva ruħu fil-każ minħabba li l-attur kien ittella' quddiem il-bord tad-dixxiplina li gie mwaqqaf mis-soċjetà konvenuta. Ix-xhud qal li f'dan il-każ kien hemm żewġ ħaddiema li ttellgħu quddiem il-bord tad-dixxiplina, u li wieħed kien ingħata twissija filwaqt li l-attur kien ingħata tort għall-inċident li seħħ minħabba li kien naqas li jimxi mal-proċeduri tal-kumpannija dwar saħħa u sigurtà. Ix-xhud qal li hu kien mar fuq il-post tal-inċident assistit mill-*management* tal-kumpannija. Mistoqsi in kontroezami, ix-xhud qal li waħda mill-problemi li nqalgħet waqt is-smiġħ quddiem il-bord tad-dixxiplina kienet li kien hemm xi *security features* tal-magna li kien qiegħed jaħdem fuqha l-attur li ġew *bypassed* u li l-attur kien messu indika li kien ġara hekk, għalkemm qal ukoll li huwa ma qabilx ma' din il-konkluzjoni tal-bord.

²³ A fol. 130 tal-proċess.

“Jekk niftakar tajjeb il-kumpannija ħarġet b’dik it-teżi li hu (l-attur) kien jaf bihom u ma rrapportahomx, però aħna bqajna noġġezzjonaw għall-fatt li isma’ jekk kien jaf bihom hu, kien jaf bihom il-*maintenance*, kien jaf bihom is-*supervisor*, kien jaf bihom il-*manager*. Għaliex għandu jifflaggjahom il-ħaddiem meta l-*manager* m’għamilx hekk?”

Ix-xhud qal li minkejja li hi prattika tax-xogħol li operatur jassigura ruħu li magna tkun qiegħda tiffunzjona tajjeb, xogħol ta’ manutenzjoni għandhom jagħmluh ħaddiema tal-*maintenance*. Qal ukoll li f’postijiet tax-xogħol oħra hemm differenza kbira bejn operatur u ħaddiem tal-manutenzjoni. Għall-mistoqsija tal-Qorti dwar jekk kienx gie stabbilit min kien li għamel il-*bypassing*, ix-xhud qal li dik l-informazzjoni qatt ma ħarġet, u li dik hija xi ħaġa inkwetanti.

Fl-udjenza tal-11 ta’ Jannar, 2016, il-Qorti ħatret bħala espert mediku lill-*consultant trauma and orthopaedic surgeon* **Mr. Joseph Borg** sabiex jirrelata dwar il-konsegwenzi tal-inċident fuq l-istat ta’ saħħa tal-attur u jekk konsegwenza tal-istess inċident dan ġarrabx xi debilità permanenti u f’liema grad.

Fl-istess udjenza xehdet **Vicky Camilleri**²⁴, *senior occupational therapist* fl-Isptar Mater Dei, li kienet saret taf lill-attur meta dan iddaħħal l-Isptar bħala pazjent wara l-inċident li kellu. Hi qalet li l-attur kellu bżonn terapija sabiex jiġi assigurat li kemm jista’ jkun dan iġib lura l-funzjoni u s-saħħa u l-movimenti ta’ jdejh lura. Ix-xhud qalet li r-rapport redatt minnha u esebit f’dawn il-proċeduri²⁵, inkiteb minnha wara li l-attur kien spiċċa s-sessjonijiet ta’ terapija, meta gie stabbilit li ftit kien hemm li seta’ jsir aktar sabiex l-istat ta’ saħħtu

²⁴ A fol. 149 tal-proċess.

²⁵ A fol. 131 sa 133 tal-proċess.

jkompli ġej 'il quddiem. Ix-xhud qalet li f'dan il-każ l-id affettwata mill-inċident kienet l-id dominanti, u minkejja t-terapija rriżulta li din ma kinitx f'saħħitha daqs l-id l-oħra.

Fl-istess udjenza wkoll xehed **Oswald Armani**²⁶, *health and safety advisor* mas-soċjetà konvenuta, li xehed li dakinhar tal-inċident inkwistjoni hu kien irċieva telefonata mingħand *is-security controller* li infurmah li kien hemm inċident fuq waħda mill-magni. Hu qal li sakemm wasal fuq il-post tal-inċident, kien hemm ħaddiema kkwalifikati fl-għoti tal-ewwel għajnuna li laħqu rrilaxxaw id l-attur mill-magna. Ix-xhud speċifika li l-persuni kkwalifikati fl-għoti tal-ewwel għajnuna huma ħaddiema tal-kumpannija stess, li ngħataw taħriġ apposta minn organizzazzjoni li tagħti t-taħriġ fl-ewwel għajnuna, u huma nies iċċertifikati biex jagħmlu dan. Ix-xhud qal li hu investiga l-mod kif seħħ l-inċident, u pproduċa rapport għall-*management* sabiex jiġi stabbilit x'seta' kien li wassal għall-inċident, u qal li mill-ewwel irriżulta li kien hemm *guard* li joffri aċċess għall-magna li kien ġie *bypassed*, bir-riżultat li minkejja li nfetħet il-bieba, il-magna baqgħet għaddejja. Hu qal li l-magna inkwistjoni kienet ġiet iċċekkjata fil-bidu tal-ġimgħa tax-xogħol u ma kienx ġie rreġistrat li din kellha xi problemi, għalkemm jidher li l-magna intużat minn għadd ta' persuni qabel seħħ l-inċident li kellu l-attur. Ix-xhud qal ukoll li mill-investigazzjoni interna li saret, ġie stabbilit li kieku ma sarx il-*bypassing*, l-inċident ma kienx iseħħ. Fi kliem ix-xhud:

“Li kieku l-*guard* ma kienx ibbajpassjat, x'hin infetħet il-bieba, il-magna kienet tieqaf u ma kien iwegġa' ħadd.”

²⁶ A fol. 155 tal-proċess.

Ix-xhud qal ukoll li baqa' qatt ma ġie stabbilit min kien li għamel il-*bypassing* u li *recordings* tas-CCTV fil-ġranet ta' qabel l-incident m'hemmx minħabba problemi tekniċi fis-*server*. Ix-xhud qal li għall-kumpannija mhux aċċettabbli li jkun hemm magni li jiġu *bypassed*, u li meta jsiru l-verifiki fuq il-magni nhar ta' Tnejn fil-għodu, hu qatt ma sab magni li kienu *bypassed* b'dan il-mod. Mistoqsi x'tip ta' taħriġ jingħata lill-impjegati mill-kumpannija, ix-xhud qal li fl-ewwel ġurnata tal-impjieg tagħhom, il-ħaddiema jiġu milqugħa b'*health and safety induction*, fejn jiġu spjegati lilhom il-proċeduri u l-*standards*, u x'tip ta' problemi jistgħu jiltaqgħu magħhom fuq il-post tax-xogħol. Qal ukoll li ftit żmien qabel seħħ l-incident inkwistjoni, l-attur kien attenda programm li fih l-impjegati ġew imħarrġa sabiex jekk jifthū bieba ta' magna, u l-magna tibqa' taħdem, jgħollu jdejhom u jindikaw li hemm problema sabiex tiġi rranġata.

Bħala regola ġenerali, ix-xhud qal li meta tinfetaħ bieba ta' magna, il-magna tieqaf waħedha, u li jekk ma jiġrix hekk, l-impjegat għandu jitkellem. Ix-xhud qal ukoll li mill-investigazzjoni interna li saret, irriżulta li Kevin Xuereb ukoll kien qiegħed jaħdem fuq il-magna bis-*safety features bypassed*, u li għalhekk kien diffiċli li jiġi determinat min kien li għamel il-*bypassing*.

L-istess xhud kompli jixhed fl-udjenza tal-1 ta' April, 2016²⁷, fejn ikkonferma li l-persuna li għenet lill-attur jehles idu mill-magna kien Bernard Jaccarini. Ix-xhud qal li l-magni wżati mis-soċjetà konvenuta fihom biżżejjed *safety features* sabiex jiġi assigurat li eventwalità bħal dik li ġrat, li id impjegat tinqabad f'magna, ma seħħx. Ix-xhud qal ukoll li kienu l-impjegati tas-sezzjoni tal-manutenzjoni li kellhom l-għarfien neċessarju kif għandhom iwaqqfu l-magna sabiex id l-attur tiġi meħlusa. Ix-xhud esebixxa għadd ta' dokumenti, fosthom

²⁷ A fol. 189 tal-proċess.

dokument li jindika li ġie vverifikat li l-magna tat-tip Kugler 2 kienet ġiet iċċekkjata u li s-*safety features* kienu qegħdin jaħdmu fil-ġimgħa li bdiet fit-30 ta' Jannar, 2013, fil-ġimgħa li bdiet fl-4 ta' Frar, 2013, fil-ġimgħa li bdiet fl-10 ta' Frar, 2013, il-ġimgħa li fiha seħħ l-inċident, u fil-ġimgħa li bdiet fit-18 ta' Frar, 2013.²⁸ Ix-xhud esebixxa wkoll kopja ta' reġistru li nżamm fir-rigward ta' ħaddiema li attendew taħriġ speċifiku²⁹, fejn jirrizulta li l-attur kien wieħed mill-persuni li attenda għal dan it-taħriġ. Ix-xhud esebixxa wkoll ir-rapport bil-konkluzjonijiet tal-bord tad-dixxiplina.³⁰

Fl-udjenza tal-20 ta' April, 2016 xehed il-konsulent fl-ortopedija u t-traumatologija **Mr. Jason Zammit**³¹, li qal li hu kien invista lill-attur wara l-inċident li kellu, u kien stabbilixxa li d-dizabilità permanenti sofferta mill-attur kienet fil-grad ta' 8%.

Fl-udjenza tal-1 ta' Ġunju, 2016 reġa' xehed **Oswald Armani**³², li ppreżenta kopja tal-logs tal-ġimgħa ta' qabel seħħ l-inċident, bejn is-6 u l-14 ta' Frar, 2013. Ix-xhud intalab jispjega x'kienet ir-raġuni li għaliha ġew imsejja l-ħaddiema tat-taqsim tal-manutenzjoni jekk sa meta saru l-verifiki fuq il-magna t-Tnejn filgħodu, din kienet qiegħda taħdem. Ix-xhud qal li fit-13 ta' Frar, 2013, ġurnata qabel seħħ l-inċident, il-ħaddiema tal-*maintenance* kienu ġew imsejja biex jissettjaw il-*feeder* minħabba li dan beda jiġġammja. Ix-xhud qal ukoll li l-attur kien ġie ċċertifikat li kapaċi jittrenja lil ħaddieħor fuq il-magna li fuqha seħħ l-inċident, u li l-attur kien saħansitra ffirmat d-dokument li jistabbilixxi li hu kapaċi jagħti dan it-taħriġ. Ix-xhud qal li konsegwenza ta' dan

²⁸ Dokumenti a fol. 199 sa 202 tal-proċess.

²⁹ A fol. 204 u 205 tal-proċess.

³⁰ A fol. 206-214 tal-proċess. Kopja tal-istess rapport kienet diġa' ġiet esebita mill-attur flimkien mar-rikors promutur imressaq minnu.

³¹ A fol. 216 tal-proċess.

³² A fol. 226 tal-proċess

l-inċident, ittieħdu passi dixxiplinarji wkoll kontra l-ħaddiema tat-taqsim tal-manutenzjoni li dakinhar kienu ħadmu fuq il-magna.³³ Qal ukoll li tnedew għadd ta' mizuri sabiex jiġi assigurat li inċidenti simili għal dak li kien involut fih l-attur, ma jerggħux isehħu.³⁴ Mistoqsi in kontroezami, Oswald Armani qal li minkejja li meta ġie mgħarraf bl-inċident hu mar fuq il-post mill-ewwel, hu kien iltaqa' mal-attur ħiereg 'il barra, wara li ġie rrilaxxjat minn mal-magna. Qal ukoll li mill-ewwel konstatazzjonijiet li għamel, lilu rriżultalu li xi ħadd kien ġab il-magna ma tiffunzjonax kif suppost, billi rrenda s-*safety feature* inutli. Qal li din kienet ir-raġuni li għaliha l-ħaddiema tal-*maintenance* tressqu quddiem il-bord tad-dixxiplina minħabba li kienu qegħdin jaħdmu bis-*safety features* inabilitati. Qal ukoll li mill-*footage* tas-CCTV li kien disponibbli, irriżulta li l-attur fetaħ u għalaq il-*feeder* tal-magna diversi drabi, u din baqgħet taħdem, u qal li mit-taħriġ li ngħata suppost li kien jaf li kellu jinforma lil ta' fuqu li xi ħaġa ma kinitx qiegħda tiffunzjona kif suppost. Ix-xhud qal li mhux permissibbli għall-kumpannija li xi ħadd jipprova jirrangja s-*settings* ta' magna waqt li din tkun qiegħda taħdem.

Fl-udjenza tal-4 ta' Ottubru, 2016 xehed **Mr. Frederick Zammit Maempel**³⁵, li kien intalab jeżamina lill-attur fuq inkarigu ta' Gasan Mamo Insurance. Ix-xhud speċifika li l-attur kien kiser l-għadma tal-polz, u li kellu jsirlu intervent kirurgiku minħabba ħsara li saret fuq in-nervituri tal-id. Ix-xhud qal li l-attur ma ġabx lura l-moviment kollu li kellu fil-polz, u meta sarlu l-eżami mediku sabiex jiġi stabbilit jekk kienx irkupra l-funzjoni tal-id kollha, kien ġie stabbilit li

³³ Dokument esebit a fol. 254

³⁴ Fi kliem ix-xhud, "[W]ieħed minnhom kien il-*competence assessment* fejn iġġenerajna dokument fejn qed nevalwaw il-kompetenza tan-nies, nevalwaw x'hemm bżonn aktar *training* u nagħmluh. Fl-istess ħin ikkomunikajna l-*work instructions* kollha u r-*risk assessments* kollha ħalli kulhadd ikun ġie mgħarraf x'inhuma r-responsabbilitajiet, kif irid jaħdem ... Barra minn hekk konna qbadna l-*guards* kollha li setgħu jinqalgħu bħal ma wassal għal dan l-inċidentu għamilnielhom *sticker* evidenti fuqha li jekk xi ħadd inehħiha, aħna nkunu nafu. Saħħaħna daqsxejn is-sistema tal-*maintenance* fejn meta jibbajpassjaw *guard*, ikollhom sistema formali."

³⁵ A fol. 272 tal-proċess.

idu tinzel sa ħmistax-il grad inqas min-normal, u fir-rigward ta' dik imsejha *radial deviation* kellu ħames gradi inqas min-normal. Fid-dawl ta' dan, ix-xhud kien ikkonkluda li l-attur kellu debilità permanenti ta' 3%.

Fl-udjenza tal-4 ta' Ottubru, 2016, reġa' xehed **Oswald Armani**³⁶, din id-darba prodott mis-soċjetà konvenuta, li speċifika li proċeduri dixxiplinarji mis-soċjetà konvenuta ttieħdu kontra Kevin Xuereb, Kevin Heron, Roderick Carabott u kontra Carmel Grima, u dan minħabba li l-ebda wieħed minn dawn l-erba' impjegati ma ġibed l-attenzjoni li kien hemm *guard* mhux jaħdem, u minflok baqgħu jhaddmu l-magna li seħħ l-inċident fuqha. Hu kompla li dakinhar tal-inċident l-attur kien daħal xogħol erba' sigħat qabel il-ħin tax-xogħol normali tiegħu sabiex jassisti lil Kevin Xuereb li kien għadu qiegħed jitharreġ fuq il-Kugler 2. Ix-xhud qal li in vista tal-fatt li l-attur kien ġie ċċertifikat li jista' jharreġ persuni fuq il-magna inkwistjoni, u li fil-ħin tal-inċident kien hu stess li ma kienx qiegħed josserva l-prattiċi stabbiliti tax-xogħol sabiex jiġi evitat li jkun hemm inċidenti, waqt li kien hemm persuna qiegħda titħarreġ miegħu, wassal biex jittieħdu passi dixxiplinarji fil-konfront tal-attur. Waqt din l-udjenza x-xhud wera wkoll il-filmat li ġie rkuprat mis-sistema tas-CCTV³⁷, u beda jikkummenta dwar dak muri fil-filmat. F'mument minnhom hu ddeskriva kif fil-filmat jidher li hemm il-*guard* miftuħ, u li minkejja dan, il-magna kienet għaddejja taħdem normali. Ix-xhud kompla li dawn huma kollha sinjali li jindikaw lill-operatur li l-magna mhix taħdem kif suppost, u li hemm problema. Hu kompla jispjega kif f'ħin minnhom wara li seħħ l-inċident, xi ħadd attiva l-*emergency stop* tal-magna, xi ħaġa li aggravat is-sitwazzjoni, minħabba li kieku ma ngħafasx l-*emergency stop*, il-magna kienet tirrilaxxa id l-attur waħedha.

³⁶ A fol. 281 tal-proċess.

³⁷ A fol. 293 u 301 tal-proċess.

Kienu l-ħaddiema tal-manutenzjoni li għamlu dak li kien meħtieġ biex id l-attur setgħet tiġi rilaxxjata mill-magna. Mill-filmat jirrizulta wkoll li fil-ħin tal-inċident kien hemm numru ta' ħaddiema fuq il-*floor* tal-fabbrika, għalkemm jidher li ħadd ma ġibed l-attenzjoni ta' ħadd li r-regoli tas-sigurtà ma kinux qegħdin jiġu osservati fl-interrezza tagħhom.

Fl-udjenza tal-4 ta' Novembru, 2016 xehed l-attur³⁸, li qal li dakinhar tal-inċident hu kien daħal kmieni għax-xogħol sabiex jassisti lil xi ħadd fuq il-magna Kugler 2 line 1 li seħħ l-inċident fuqha. Xhin daħal xogħol l-attur, kien hemm il-ħaddiema mit-taqsim tal-manutenzjoni qegħdin jaħdmu fuq il-magna. L-attur qal li l-proċedura stabbilita kienet li l-ħaddiema tat-taqsim tal-manutenzjoni jagħtu *handover* lill-operatur, u li f'dik il-ġurnata partikolari, hu ma kienx ingħata *handover* ta' kollox, tant li l-ħaddiema tal-*maintenance* ma kinux qalulu li kien sar xi *bypassing*. Huwa qal li l-*bypassing* huwa xi ħaġa normali li ssir mill-ħaddiema tal-manutenzjoni. L-attur qal li hu ma kienx jaf li l-magna inkwistjoni kienet *bypassed*. Qal ukoll li l-proċeduri wara l-inċident tiegħu nbidlu tant li hemm kontroll fuq il-*bypassing*, li kellu jsir b'ċavetta apposta, bdew jitwaħħlu tabelli sabiex jindikaw li magna tkun qiegħda taħt manutenzjoni, u beda jsir sakkir bil-*lock* u fuqu jitwaħħal katnazz sabiex ħadd ma jkun jista' jiftaħ jew jixgħel il-magna li tkun qiegħda ssir manutenzjoni fuqha. L-attur qal ukoll li ma ngħatax taħriġ fuq il-post tax-xogħol, u li l-uniku 'taħriġ' li ngħata kien jikkonsisti f'li josserva żewġ impjegati oħrajn li huma wkoll kienu għadhom kif bdew jaħdmu. B'riferiment għad-dokumenti esebiti mix-xhud Oswald Armani li jindikaw li l-attur kien ħa xi taħriġ, ix-xhud qal li t-taħriġ kien wieħed ġenerali, u mhux taħriġ dwar kif għandek tħaddem magni partikolari. L-attur qal li wara l-inċident tiegħu kienu nbidlu xi proċeduri fil-

³⁸ A fol. 302 tal-proċess.

kumpannija, speċjalment fir-rigward tax-xogħol li għandu jsir minn min hu operatur, u x-xogħol li għandu jsir minn min hu inkarigat mill-manutenzjoni. Qal li hu gie infurmat li kien ser jingħata taħriġ fuq il-magna sena u nofs wara l-inċident li kellu, u li minn dakinhar tal-inċident huwa qatt ma ntalab jaħdem aktar fuq il-magna tat-tip Kugler 2. L-attur qal ukoll li għalkemm mhux ta' spiss, ġieli kien hemm xi inċidenti fil-fabbrika li topera s-soċjetà konvenuta, għalkemm dawn ma kinux tal-istess gravità bħall-inċident li kellu hu.

Fl-udjenza tal-5 ta' Diċembru, 2016 xehed **Martin Borg**³⁹, li jaħdem mas-soċjetà konvenuta bħala *front line manager* fuq l-inġinerija, li in suċċint spjega li xogħlu jinvolti l-evalwazzjoni tal-magni sabiex jassigura li dawn ikunu tajbin sabiex jintużaw għall-produzzjoni. Hu qal li dakinhar tal-inċident mertu ta' din il-kawża hu kien xogħol, u waqt li kien qiegħed jagħmel xi xogħol fl-uffiċċju, sema' lill-attur jgħajjat minħabba li kienet wehilitlu jdejh fil-magna. Qal li hu ħareġ biex jassistih mill-ewwel. Qal li dak il-ħin ingabru ħafna nies madwar il-magna u nqala' paniku sħiħ, u kien hemm min beda jixgħel u jitfi l-magna sabiex id l-attur tiġi meħlusa, tant li x-xhud qal li hu stess ma jafx kif l-attur gie meħlus minn mal-magna. Ix-xhud qal li sabiex jiġu evitati episodji simili, u in vista tal-fatt li jista' jkun li l-inċident mertu ta' din il-kawża seħħ minħabba xi nuqqas tas-soċjetà konvenuta, kienet ittellgħet *technical competence record sheet*, bir-*risk assessments* li kull haddiem iffirma għalihom. Qal ukoll li l-attur kien indika li fir-rigward tal-Kugler 2, hu kien "*fully competent*", u "*can train others*", u fuq *product inspection* "*he can perform solo*". Ix-xhud spjega li qabel seħħ l-inċident il-kumpannija diġà kienet tħaddem numru ta' mizuri fir-rigward ta' saħħa u s-sigurtà, fosthom *safety checks*, *check list*, *machine safety exercises*, li jsiru minn uffiċjali tas-saħħa u s-sigurtà. Ix-xhud qal ukoll li

³⁹ A fol. 313 tal-proċess.

riċentement u minkejja li l-proċeduri marbuta mas-saħħa u s-sigurtà ġew imsaħħa wara l-inċident tal-attur, kien hemm inċident ieħor żgħir, u dan minkejja li s-soċjetà konvenuta tiegħu l-kwistjonijiet marbuta mas-saħħa u s-sigurtà b'serjetà, tant li anki jekk ikun hemm xogħol ta' natura urgenti, f'każ li jinqala' dubju dwar jekk magna hix sigura, din titwaqqaf.

Permezz ta' nota esebita fl-atti ta' din il-kawża, u li ġgħib id-data tas-6 ta' Frar, 2017, l-attur ippreżenta erba' dokumenti, fosthom *training programme*⁴⁰ maħruġ mis-soċjetà konvenuta fl-2013, dwar taħriġ li sal-2017 kien għadu ma ngħatax lill-ħaddiema, fosthom lill-attur. Dokument ieħor esebit hu intitolat *Work Instruction Document Health and Safety Procedures on Kugler 2*⁴¹ maħruġ mis-soċjetà konvenuta u li jgħib id-data tal-1 ta' Novembru, 2013, wara li seħħ l-inċident inkwistjoni. Żewġ dokumenti oħra li ġew esebiti mis-soċjetà konvenuta huma intitolati *Work Instruction Document Kugler 2 Make Ready Procedure*⁴² li ngħata lill-attur fl-aħħar xhur, u *Work Instruction Document Kugler 2 General Machine Operations*⁴³, li wkoll ingħata lill-attur fl-aħħar xhur.

Fl-udjenza tas-6 ta' Frar, 2017 l-attur Carmel Grima⁴⁴ xehed b'riferiment għall-filmat esebit minn Oswald Armani, fejn fil-ħin li jaqra 8.24.57 jidher li kien hemm magna b'operatur qiegħed iħaddimha, u fejn jidher ċar li kellha l-bieba miftuħa u li minkejja dan il-magna kienet qiegħda taħdem, li jfisser li l-magna ġiet *bypassed*, indikazzjoni li din kienet okkorrenza li kienet isseħħ ta' spiss. Din il-magna kienet il-Kugler 1, u l-attur qal li mill-filmat jidher ċar li kienet prassi normali fil-kumpannija li jkun hemm magni li jiġu *bypassed*, b'bibien

⁴⁰ A fol. 337 tal-proċess.

⁴¹ A fol. 351 tal-proċess.

⁴² A fol. 355 tal-proċess.

⁴³ A fol. 360 tal-proċess.

⁴⁴ A fol. 365 tal-proċess.

miftuħin u l-magni jibqgħu għaddejjin jaħdmu. Mill-filmat jidher ukoll li fil-ħin immarkat 9.58 hemm ħaddiem tal-*maintenance* qiegħed jagħti *handover* lill-operatur, l-attur, u skont l-attur kienet xi ħaġa normalissima li l-ħaddiema tal-*maintenance* jagħtu *handover* lill-operaturi. Fis-sitt parti tal-filmat, fil-ħin 10.59, fil-mumentu wara li seħħ l-inċident, jidher li fuq il-*floor* kien hemm paniku kbir, bil-*head of maintenance* ma jafx x'se jaqbad jagħmel, tefa' l-*switch board*, reġa' xegħelha, u prattikament ħadd ma kien jaf x'ser jaqbad jagħmel. L-attur qal ukoll li l-magna kellha funzjoni li kemm tingħafas buttuna u l-magna tirrilaxxa waħedha l-oġġett maqbud, u li la l-*manager* Martin Borg u lanqas il-*head of maintenance* ma kienu jafu biha.

Il-kontroeżami tal-attur sar fl-udjenza tas-27 ta' Marzu, 2017⁴⁵, fejn kkonferma li hu kien jaħdem f'fabbrica oħra qabel beda jaħdem mas-soċjetà konvenuta. Hu qal li meta beda jaħdem mas-soċjetà konvenuta ngħata taħriġ fuq magna li tippakkja l-flus, u sussegwentement intbagħat jaħdem f'taqsimha oħra tal-fabbrika li kienet tistampa l-passaporti. L-attur qal li fl-ewwel ġurnata tiegħu fuq ix-xogħol hu kien iddawwar mal-fabbrika, filwaqt li fit-tieni ġurnata, hu kien ingħata informazzjoni dwar it-tip ta' xogħol isir fil-fabbrika. Mat-tielet ġurnata hu ntbagħat jaħdem fuq il-magni waħdu. L-attur speċifika li dakinhar tal-inċident hu kien qiegħed jaħdem fuq il-Kugler 2 bħala operatur. L-attur spjega x'inhu l-proċess fuq il-linja tal-produzzjoni tal-magna inkwistjoni, u qal li l-problema li kellha din il-magna kienet li meta partijiet minnha bdew jinżlu biex jaqbdu l-covers, dawn ma kinux qegħdin jinqabdu. Hu qal li s-*settings* ma jistgħux jitrangaw bil-magna mitfija, u li biex jitrangaw is-*settings*, il-magna trid tkun mixgħula bilfors. L-attur qal ukoll li wara l-inċident tiegħu, il-

⁴⁵ A fol. 395 tal-proċess.

kumpannija tat struzzjonijiet biex ma jsirx bdil ta' *settings* fuq magni mixgħula. L-attur kompla jgħid li l-magna inkwistjoni kienet ilha xi erbat ijiem tagħti l-problemi u li l-ħaddiema mit-taqsima tal-manutenzjoni ma setgħux isibu tarf tal-problema. L-attur qal ukoll li dakinhar tal-inċident kien jaf li s-*safety guards* tal-magna kienu *bypassed*. Il-kontroezami tal-attur kompla fl-udjenza tat-3 ta' Mejju, 2017⁴⁶, meta gie muri t-*technical competence record sheet* li ssemmiet minn Oswald Armani fix-xhieda tiegħu. Ix-xhud qal li mhux ċert kienx hu li ffirmja li hu kompetenti fil-ħiliet kollha indikati f'dak ir-rapport, u qal li dawk il-kompetenzi huma rizzultat ta' dak li jaħsbu l-*management* tal-kumpannija li l-impjegati tagħhom huma kapaċi jagħmlu, u mhux rizzultat dirett ta' dak li l-ħaddiema jafu jagħmlu. L-avukat difensur tas-soċjetà konvenuta semma' għadd ta' ħiliet li l-attur iffirmja li għandu, u l-attur wieġeb li dak ix-xogħol ma jistax jagħmlu aktar minħabba li m'għandux taħriġ għalih. L-attur speċifika li meta daħal lura x-xogħol wara l-inċident hu kien intalab idur il-magni mal-*management*, sabiex jiġi stabbilit hemmx xi problemi tekniċi li jistgħu jiġu indirizzati. L-attur qal li in segwitu għall-proċeduri dixxiplinarji li ttieħdu kontri, hu kien appella, iżda meta kien gie infurmat li ma kienx ser jitkeċċa mill-impjieg, kien ċeda l-appell.

Fl-udjenza tas-27 ta' Settembru, 2017 xehed **Ferdinando Sigona**⁴⁷, impjegat tas-soċjetà konvenuta, li kkonferma li kien wieħed mill-persuni li ltaqa' mal-attur go bar ġewwa Hż-Żebbuġ. Ix-xhud qal li dakinhar tal-inċident inkwistjoni hu kien imsiefer, iżda kien ra l-*footage* tal-inċident mar-ritorn tiegħu f'Malta. Ix-xhud qal li l-iskop tal-laqgħa li saret mal-attur kien sabiex l-attur jiġi mħegġeg jgħid il-verità għaliex inkella l-affarijiet seta' jagħmilhom

⁴⁶ A fol. 406 tal-proċess.

⁴⁷ A fol. 429 tal-proċess.

agħar għalih innifsu. Ix-xhud speċifika li hu kien ġie avviċinat minn ċertu Mark Jordan, *head of site* dak iż-żmien tal-inċident, li kien informa lix-xhud li jkun aħjar jekk issir laqgħa mal-attur sabiex l-affarijiet ma jiġux kontrihi. Dan minħabba li l-ewwel stqarrija li ta l-attur ma kinitx tikkonforma ma' dak muri fil-filmati elevati mill-post tal-inċident. Ix-xhud ċaħad li l-iskop tal-laqgħa li saret mal-attur kien sabiex dan ma jgħidx il-verità tal-fatti kif graw. Ix-xhud ċaħad ukoll li s-Sur Jordan kien infurma lix-xhud li l-attur kien informa lis-soċjetà konvenuta li apparti l-kawża ċivili, kien ser ifittex lill-*management* kriminalment ukoll.

Fl-istess udjenza xehdet **Mariella Marienkovic**⁴⁸, li qalet li hi l-kap tat-taqsimat tar-riżorsi umani fis-soċjetà konvenuta, għalkemm dakinhar li seħħ l-inċident hi kienet għadha ma ġietx impjegata mal-kumpannija. Ix-xhud qalet li minn tfittxija fir-*records* tal-kumpannija, irriżultatliha minn *memo* datat 7 ta' April, 2013⁴⁹ li l-attur kien ingħata twissija u ntalab jieħu rwol attiv fil-qasam tas-saħħa u s-sigurtà fil-fabbrika tas-soċjetà konvenuta.

Fl-udjenza tas-27 ta' Settembru, 2017 reġa' ttella' jixhed **Oswald Armani**⁵⁰, li ntalab jispjega d-dettalji fid-dokument intitolat *technical competence record sheet*, u spjega li dan id-dokument juri l-magni u l-proċessi kollha li hemm fil-fabbrika tal-passaporti u kull magna u proċess maqsuma fi stadji, u l-eżerċizzju li kien sar kien li s-*supervisor* tal-ħaddiema evalwa l-kompetenza ta' kull individwu f'kull każ. Il-ħaddiema ġew ikklassifikati skont jekk humiex kapaċi jaħdmu waħedhom, jekk humiex kapaċi jgħallmu lil ħaddieħor. Ġew assenjati *ratings* fuq kull magna u fuq kull proċess, u wara saret diskussjoni sabiex jiġi

⁴⁸ A fol. 440 tal-proċess.

⁴⁹ A fol. 444 tal-proċess.

⁵⁰ A fol. 447 tal-proċess.

stabbilit x'jaħseb is-*supervisor* fuq il-kompetenzi ta' kull impjegat. Ix-xhud qal li d-dokument gie ffirmat minnu, minn Martin Borg u minn Rianne Falzon, kif ukoll mill-impjegat ikkonċernat. Ix-xhud qal li kien hu li pproduċa r-rapport in segwitu għall-investigazzjoni li saret minnu, fejn kien hemm ir-rakkomandazzjonijiet tiegħu dwar x'passi dixxiplinarji li għandhom jittieħdu fil-konfront tal-attur u dwar l-introduzzjoni ta' miżuri godda fil-kumpannija. Ix-xhud qal ukoll li hu ra biss l-ewwel verżjoni tal-istqarrija mogħtija mill-attur, u li t-tieni verżjoni li dan għamel ma kinitx ittieħdet inkonsiderazzjoni fir-rapport imħejji minnu. Ix-xhud qal ukoll li wara li hu ra l-istqarrija oriġinali li kien ta l-attur, kien ra l-filmati tas-CCTV, u deherlu li dak muri fil-filmati ma kienx jikkombaċċja mal-verżjoni mogħtija mill-attur ta' kif graw l-affarijiet. Fost id-diverġenzi li nnota ix-xhud kien hemm il-fatt li l-attur dejjem qal li ma jiftakarx jekk il-magna kinitx baqgħet taħdem jew le, iżda mill-filmati tas-CCTV jidher ċar li l-bieba tal-magna nfetħet kemm-il darba, u l-magna baqgħet għaddejja. Għad-domandi tal-avukat difensur tal-attur, ix-xhud wieġeb li hu ħass il-ħtieġa wara li seħħ l-incident inkwistjoni, li jpoġġi bilqiegħda mal-ħaddiema u jispjegalhom ir-riskji li jkunu qegħdin jaffaċċjaw meta ma josservawx il-proċeduri tas-saħħa u s-sigurtà.

Permezz ta' nota li ġġib id-data tas-16 ta' Ottubru, 2017, is-soċjetà konvenuta esebiet kopja ta' erba' twissijiet li kienu ngħataw lill-attur b'rabta ta' nuqqasijiet fuq il-post tax-xogħol tiegħu.⁵¹ Fl-udjenza tas-17 ta' Novembru, 2017 intalbet tixhed Mariella Marienkovic⁵² rigward dawn it-twissijiet, li qalet li d-dokument bid-data tal-5 ta' Frar, 2013 ma kienx jikkonċerna passi dixxiplinarji li ttieħdu fil-konfront tal-attur b'rabta ma' ksur ta' proċeduri tas-

⁵¹ Kopji esebiti a fol. 460 sa 465 tal-proċess.

⁵² A fol. 468 tal-proċess.

saħħa u s-sigurtà. Inoltre x-xhud ikkonfermat li l-ebda waħda mit-twissijiet li ngħata l-attur ma kienu marbuta ma' xi nuqqasijiet fir-rigward tas-saħħa u s-sigurtà u li dawn it-twissijiet inħargu minħabba li kien hemm *'lack of attention'* da parti tal-attur rigward proċeduri interni tas-soċjetà konvenuta.

L-istess xhud giet riprodotta fl-udjenza tal-11 ta' Diċembru, 2017 sabiex isirilha kontroezami mill-attur⁵³, u din ipprezentat kopja ta' appell li l-attur kien intavola wara l-passi dixxiplinarji li ttieħdu fil-konfront tiegħu b'rabta mal-inċident mertu tal-kawża odjerna. Mid-dokumenti eseblti jirriżulta li dan l-appell gie rtirat permezz ta' ittra mibgħuta mill-attur fl-14 ta' Mejju, 2014.

L-espert mediku maħtur mill-Qorti, **Mr. Joseph Borg**, ipprezenta r-relazzjoni tiegħu permezz ta' nota li ggib id-data tal-14 ta' Diċembru, 2017⁵⁴, fejn ikkonstata li hu kien eżamina lill-attur fl-1 ta' Marzu, 2017. Waqt l-vista li kellu mal-attur, l-espert mediku Mr Borg iddeskriva l-kundizzjoni preżenti tal-attur bħala:

"On examination he has no pain or tenderness but there is, he says, altered sensation in the whole hand but predominantly on the radial aspect of the hand. He finds it difficult to make a fist. There is a well healed median nerve release scar. There is marked loss of grip of around 50% compared to the normal."

Il-konkluzjoni tal-espert mediku maħtur mill-Qorti Mr. Joseph Borg kienet:

"This man had a severe injury at work with a bony and soft tissue injury to his wrist. He had compressive damage to all the structures around the wrist with the worse affected being the median nerve which needed surgery at a later

⁵³ A fol. 473 tal-proċess.

⁵⁴ A fol. 484 et seq. tal-proċess.

date. His current disabilities are, on the balance of probabilities, permanent and directly resultant from the injury in question. I would grade his disability at 7%."

Is-soċjetà konvenuta, permezz ta' nota li ġgħib id-data tal-5 ta' Jannar, 2018 ippreżentat kopja tal-*Collective Agreement* milħuq bejn il-General Workers Union u s-soċjetà konvenuta għall-perijodu minn April 2013 sa Marzu 2016.⁵⁵ Il-Qorti nnutat li f'dan il-Ftehim Kollettiv hemm provvedimenti għal x'għandu jġri f'każ li persuna twegġa' waqt il-ħin tax-xogħol.

Il-Qorti żammet aċċess fuq il-post tal-inċident fit-28 ta' Frar, 2018.

Konsiderazzjonijiet legali

L-ewwel eżerċizzju li trid tagħmel il-Qorti huwa li tistabbilixxi min mill-partijiet għandu jinżamm responsabbli għall-inċident mertu tal-kawża. Il-Qorti tinsab imħassba kif diversi mix-xhieda, partikolarment impjegati tas-soċjetà konvenuta, xehdu quddiemha li l-livell ta' taħriġ mogħti lilhom minn kumpannija bħalma hi s-soċjetà konvenuta, ma kienx wieħed adegwat. Dan qaluh kemm Kevin Xuereb, u anke l-attur innifsu. Meta seħħ l-inċident mertu ta' din il-kawża, donnu li ħadd ma kien jaf x'ser jaqbad jagħmel, la l-kollegi li kienu qegħdin jaħdmu fil-viċinanzi immedjati tal-attur bħalma kien Kevin Xuereb, la l-ħaddiema tal-manutenzjoni u lanqas il-*manager* Martin Borg, li kif stqarr quddiem il-Qorti, ma setax jifhem id l-attur kif ġiet rilaxxjata mill-magna. Dwar dan xehed fit-tul l-attur, li qal li saħansitra l-magna inkwistjoni kellha buttuna li ħadd ma kien jaf li setgħet tintuża, la l-*manager* Martin Borg u lanqas il-ħaddiema tal-manutenzjoni, u li hu sar jaf bil-funzjoni tagħha wara

⁵⁵ Kopja tal-ftehim a fol. 487 tal-proċess.

li seħħ l-incident. Agħar minn hekk, minkejja li saru diversi investigazzjonijiet, fosthom mill-Awtorità dwar is-Saħħa u s-Sigurtà fuq il-Post tax-Xogħol, u mis-soċjetà konvenuta nnifisha, u wara li saħansitra ġew elevati filmati ta' x'għara fil-post tal-incident, baqa' mhux magħruf min kien li għamel il-*bypassing* tal-magna b'tali mod li s-*safety features* tagħha ma bdewx jiffunzjonaw kif suppost. Il-Qorti nnotat ukoll kif mill-investigazzjoni li wettqet l-Awtorità regolatorja, ġie stabbilit li s-soċjetà konvenuta kienet responsabbli għal diversi nuqqasijiet, fosthom għall-fatt li qatt ma saret evalwazzjoni ċara tar-riskji għas-saħħa u s-sigurtà fuq post tax-xogħol bħalma hi l-fabbrika tas-soċjetà konvenuta, il-fatt li ma ngħatat ebda informazzjoni lill-ħaddiema dwar kif għandhom iħarsu saħħithom, jew kif għandhom jadottaw miżuri ta' ħarsien u protezzjoni mill-magni fuq dan is-sit tax-xogħol partikolari, u dan kollu bi ksur ta' liġijiet appożiti mfassla proprju biex jassiguraw li f'post tax-xogħol bħalma hija l-fabbrika tas-soċjetà konvenuta, il-ħaddiema kollha jkollhom l-għarfien neċessarju sabiex jagħrfu jipproteġu ruħhom.

Lill-Qorti jirrizultalha wkoll mill-provi li tressqu, li l-prattiċi tax-xogħol adottati mis-soċjetà konvenuta ma kinux tali li jieħdu konsiderazzjoni tas-saħħa tal-ħaddiema, speċjalment meta wieħed jikkunsidra li waħda mir-riżultanzi li sabet l-Awtorità regolatorja f'dan il-qasam kien il-fatt li l-konvenuta ma kienet iżzomm l-ebda *record* tat-taħriġ li kienu jirċievu l-ħaddiema, u li minkejja l-fatt li kien ġiet stabbilit minn *audit* indipendenti li sar, li l-ħaddiema tal-kumpannija kellhom bżonn aktar taħriġ, u ġew identifikati l-oqsma li fihom hu meħtieġ aktar taħriġ, is-soċjetà konvenuta minflok żammet sessjonijiet ta' taħriġ, għażlet li tiffoka fuq l-esiġenzi tal-produzzjoni li kellha dak iż-żmien u ddeċidiet li tipposponi t-taħriġ meħtieġ għal aktar tard. Dwar dan xehed ukoll l-attur, li qal li minkejja li ngħata għadd ta' dokumenti u programmi b'taħriġ

skedat għall-ħaddiema, sa tmiem is-sena 2017, jiġifieri aktar minn erba' snin wara li seħħ l-incident inkwistjoni, dan it-taħriġ kien għadu ma ngħatax. Għall-Qorti dan kollu jindika li minkejja dak li xehed Martin Borg, li s-soċjetà konvenuta tikkunsidra kwistjonijiet marbuta mas-saħħa u s-sigurtà tal-ħaddiema bħala prijorità, fil-verità hu aktar importanti għaliha li jiġu sodisfatti l-esiġenzi ta' produzzjoni li jkollha, milli li l-ħaddiema jkollhom għarfien adegwat dwar x'għandhom jagħmlu sabiex ma jqegħdux saħħithom fil-periklu.

Il-Qorti kkunsidrat ukoll ix-xhieda li semgħet fir-rigward tal-mod kif seħħ l-incident tal-attur, u filwaqt li tesprimi t-tħassib tagħha għall-fatt li s-soċjetà konvenuta jidher li ma kienet tagħmel l-ebda distinzjoni bejn operatur u ħaddiem inkarigat mill-manutenzjoni, tant li ħaddiem li hu ingaġġat fil-grad ta' *operator*, bħalma hu l-attur, kien mistenni li jagħmel xogħol ta' manutenzjoni, ma tistax ma tqisx li mill-mod kif ġraw l-affarijiet, bil-ħaddiema tal-manutenzjoni taw *handover* lill-attur qabel joħorġu fuq *break*, u bit-tħollija ta' għodod tagħhom viċin il-magna li kien qiegħed jaħdem fuqha l-attur, kien hemm l-intendiment ċar li l-attur ikompli jimmanuvra fuq il-magna sakemm isib tarf ta' din il-problema li kienet ilha għaddejja numru ta' ġranet. Jidher ċar ukoll li quddiem esiġenzi tal-produzzjoni, l-attur ma kellux għażla oħra ħlief li meta ngħata l-*handover* mill-ħaddiema tal-manutenzjoni, jipprova jagħmel dak kollu li jista' biex jirrangja l-problema fil-magna li hu ntalab jidhol jaħdem *overtime* biex jaħdem fuqha, kif xehed il-kollega tal-attur, Kevin Xuereb. Il-Qorti kkunsidrat dak li xehed Andrew Mizzi, Segretarju tat-Taqsima fi ħdan il-General Workers Union, li filwaqt li rrikonoxxa li l-attur kellu obbligu jindika li kien hemm problema bil-magna meta din baqgħet taħdem minkejja li kien hemm bieba miftuħa, madanakollu fuq il-*floor* tal-fabbrika dak il-ħin kien hemm għadd ta' impjegati u uffiċjali mill-*management* li kienu konxji mill-

problema, iżda ħadd ma azzarda jkun hu li jiġbed l-attenzjoni dwar dan, donnu li kulħadd qagħad lura milli jkun hu li jagħmel xi ħaġa li kawża tagħha tiġi ddisturbata l-produzzjoni.

Il-Qorti tqis li ingħataw verżjonijiet konfligġenti dwar il-mod kif ġraw l-affarijiet, u li wħud mix-xhieda ma qablux bejniethom fil-verżjonijiet li taw, u li kif spiss ikollha l-opportunità tfakkar lill-partijiet f'ċirkostanzi simili, il-Qorti f'kawzi ċivili għandha taġġudika kawża fuq il-bażi ta' probabbiltajiet ta' kif seħħew il-fatti.⁵⁶ Hekk pereżempju, Oswald Armani, *health and safety and environmental advisor* tas-soċjetà konvenuta, xehed li hu mill-esperjenza tiegħu qatt ma ltaqa' ma' każ ta' *bypassing tas-safety features* ta' xi waħda mill-magni, filwaqt li l-attur xehed, anki b'riferiment għall-filmat elevat minn fuq il-post tal-inċident, li l-*bypassing tas-safety features* kien okkorrenza komuni, tant li fil-filmat jidher ċar li impjegat ieħor li kien qiegħed jaħdem fuq magna viċin l-attur, ukoll kienet qiegħda taħdem b'uħud mis-*safety features* inabilitati. Għe kkunsidrat ukoll li minkejja dak li xehed Bernard Jaccarini, rappreżentant tas-soċjetà konvenuta li l-magni tal-kumpannija konvenuta huma kollha mgħammra b'*safety features* sabiex jiġi assigurat li ma jiġrux inċidenti, xorta waħda seħħ l-inċident tal-attur, u li meta seħħ dan l-inċident jidher li ħadd ma kien jaf x'għandu jagħmel biex jirrilaxxa id l-attur li nqabdet bejn il-pjanċi tal-magna. L-istess xhud qal li l-ħaddiema tat-taqsima tal-manutenzjoni kienu jafu kif għandhom iwaqqfu l-magna li wegħa' magħha l-

⁵⁶ Dwar dan ingħad hekk f'sentenza tal-Prim Awla tal-Qorti Ċivili fl-ismijiet **George Bugeja vs. Joseph Meilak** mogħtija fit-30 t'Ottubru 2003: "[F]il-kamp ċivili għal dak li hu apprezzament tal-provi, il-kriterju mhuwiex dak jekk il-gudikant assolutament jemminx l-ispjegazzjonijiet forniti lilu, imma jekk dawn l-istess spjegazzjonijiet humiex, fiċ-ċirkostanzi żvarjati tal-ħajja, verosimili. Dan fuq il-bilanċ tal-probabbiltajiet, sostrat bażiku ta' azzjoni ċivili, in kwantu huma dawn, flimkien mal-preponderanza tal-provi, ġeneralment bastanti għall-konvinċiment. Għax kif inhu paċifikament akkolt, iċ-ċertezza morali hi indotta mill-preponderanza tal-probabbiltajiet." Bl-istess mod, il-Qorti tal-Appell fis-6 ta' Mejju 2011, f'sentenza fl-ismijiet **Perit John M. Gambina vs. Fithome Ltd** irritereniet illi: "[I]l-Qorti trid timxi fuq is-soliti kriterji ta' kredibilità, konsistenza u verosimiljanza tax-xhieda fuq bażi ta' bilanċ ta' probabbiltajiet li huma suffiċjenti f'kawża ċivili."⁵⁶

attur, iżda l-attur iddeskriva x'għara eżattament fil-mument ta' wara l-inċident, il-paniku li qam u l-fatt li hadd ma kien jaf x'għandu jagħmel biex tiġi rrilaxxjata idu. Fl-istess vena xehed Martin Borg, li qal li hu m'għandux idea kif seta' għara li id l-attur inħarġet mill-magni, indikazzjoni din li ftit kienu l-persuni ingaġġjati mas-soċjetà konvenuta li kienu jafu x'għandhom jagħmlu biex iwaqqfu l-magni f'każ ta' emergenza. Għe stabbilit ukoll li minkejja li ntqal li l-attur kien ingħata taħriġ, dan ma kienx taħriġ speċifiku fuq xi magna partikolari jew fuq xi riskju partikolari li haddiem jista' jiffaċċja f'xi parti tal-fabbrika, iżda t-taħriġ li ntbagħat għalih l-attur kien wieħed ġenerali, li aktarx kien japplika għal firxa ta' xogħlijiet u mhux għax-xogħol speċifiku li minn żmien għal żmien kien jitqabbad jagħmel. Jidher ukoll li s-soċjetà konvenuta rrikonoxxiet li kien hemm oqsma li fihom hi naqset lill-haddiema tagħha, tant li wara li seħħ dan l-inċident iddaħħlu għadd ta' miżuri li jindirizzaw proprju n-nuqqasijiet li wasslu biex seħħ l-inċident mertu tal-kawża, fosthom iddaħħlet linja ta' demarkazzjoni bejn ix-xogħol ta' operatur u x-xogħol ta' haddiem tal-manutenzjoni, twaħħlu tabelli ċari u li jidhru sabiex jindikaw li magna ma tkunx qiegħda tiffunzjona jew li tkun qiegħda tiġi msewwija.

F'dan il-punt, il-Qorti tqis li jkun ta' siwi li tagħmel riferiment għad-deċiżjoni mogħtija minnha fl-ismijiet **Philip Vassallo vs. Malta Freeport Terminals**, fil-21 ta' Marzu, 2016:

"... appena jigi pattwit kuntratt ta' impjieg, jiskattaw l-effetti ta' bosta ligijiet li jharsu lill-haddiem, fosthom ... dawk dwar is-sigurtà fuq il-post tax-xogħol. Għalkemm jiskattaw fil-kors ta' kuntratt ta' impjieg, dawn ir-regoli jistgħu jkunu fonti ta' danni extra-kuntrattwali jew delittwali, li jistgħu jkunu wkoll konkorrenti mad-danni kuntrattwali.

Skont l-artikolu 1033 tal-Kodiċi Ċivili, "Kull min, bil-ħsieb jew mingħajr il-ħsieb li jagħmel deni, għax ikun irid jew b'nuqqas ta' diligenza, ta' prudenza jew ta'

ħsieb, jagħmel jew jonqos li jagħmel xi ħaġa **li biha jikser xi dmir impost mil-liġi**, hu obbligat għall-ħlas tal-ħsara li tigri minħabba f'hekk."

Ir-regola ġenerali in tema extra-kuntrattwali, li ilha stabbilita fil-Kodiċi Ċivili hi li "kull wieħed iwieġeb għall-ħsara li ssir bi ħtija tiegħu." (artikolu 1031). Ikun fi ħtija min ma jużax il-prudenza, id-diligenza, u l-ħsieb ta' missier tajjeb tal-familja, iżda ħadd ma jwieġeb għal nuqqas ta' grad ikbar ta' diligenza (artikolu 1032).

Anki fil-qasam tax-xogħol, kwalsiasi azzjoni (pożittiva jew negattiva) jew forma ta' kondotta assunta trid tkun ippernjata fuq il-prudenza u d-diligenza tal-*bonus paterfamilias*. Għandha tkun akkumpanjata wkoll minn dak il-buon sens li ż-żmien, il-mument u s-sitwazzjoni partikolari jkunu jirrikjedu jew ikunu jiddettaw. Din hija l-bażi preventiva li l-liġi tagħna tiġbor fiha u dan sabiex tbiegħed lill-persuna mill-ħsara, anke għal dak li jirrigwarda ħsara potenzjali.

Illi l-ġurisprudenza Ingliża ukoll tagħraf li fil-każ ta' korriment fuq il-post tax-xogħol, huma applikabbli kemm il-kuntratt ta' impjieg kif ukoll il-liġi delittwali, billi dawn jirkbu fuq xulxin u fil-fatt illum il-ġurnata jista' jitqies li fil-kuntratt ta' impjieg hemm patt implicitu li min iħaddem għandu jipprovdi post tax-xogħol sikur għall-ħaddiem:

*'The relationship itself of employer and employee is necessarily based upon contract but it has been the subject of some controversy in the past whether the common law duties regarding the employee's safety, are contractual duties or lie in tort. Because of the closeness of the relationship between employer and employee, as well as its very nature, there really can be no doubt today that a duty of care does arise under the general law of tort, as expressed in **Donoghue vs Stevenson** (1932 A.C. 562). In **Davie vs New Merton Board Mills Ltd.**, (1959, A.C. 604) Viscount Simonds considered that, although liability primarily was to be regarded as having arise in tort, it could also be based on implied terms contained in the contract of employment.'* – **Charlesworth & Percy on Negligence** (Ninth Edition, 1997).'

Illi fil-qasam tas-sigurtà fuq il-post tax-xogħol, fl-1 ta' Mejju, 2001 daħal fis-seħħ l-Att XXVII tas-sena 2000 (illum Kap. 424 tal-Liġijiet ta' Malta) li bena fuq il-liġijiet u regolamenti li diġà kien hemm qabel. Bis-saħħa ta' dan l-Att, ġie ippubblikat fost ħafna regolamenti oħrajn, l-Avviż Legali 36 tal-2003 imsejjaħ 'Regolamenti dwar Dispożizzjonijiet Ġenerali dwar is-Saħħa u s-Sigurtà fuq il-Post tax-Xogħol', li huwa korpi ta' regolamenti ta' importanza kbira fil-qasam tax-xogħol.

Illi l-Att imsemmi jikkodifika prinċipji u dmirijiet ġenerali li għandhom jirregolaw dan il-qasam u biex jenfasizza l-importanza tiegħu jistqarr li, 'Il-protezzjoni tas-

saħħa u tas-sigurtà fuq il-postijiet tax-xogħol għandha titqies bħala materja ta' interess pubbliku.' (Artikolu 4(1)).

Illi l-Artikolu 4(2) jelenka dawn il-prinċipji ġenerali ta' prevenzjoni li fuqhom għandhom jiġu imfasslin il-miżuri li għandhom jittieħdu minn min iħaddem biex jevita dannu fiżiku u psikoloġiku, korriment jew mewt, fuq il-postijiet tax-xogħol:

- (a) Li jiġi evitat riskju;
- (b) L-identifikazzjoni ta' perikli assoċjati max-xogħol;
- (c) L-evalwazzjoni ta' dawk ir-riskji li ma jistgħux jiġu evitati;
- (d) Il-kontroll mill-bidu ta' dawk ir-riskji li ma jistgħux jiġu evitati;
- (e) Li jittieħdu l-miżuri neċessarji kollha biex jirriduċu r-riskju kemm ikun raġonevolment prattiku, inkluż li jitbiddel dak li huwa perikoluż bdak li ma jkunx perikoluż jew li jkun inqas perikoluż;
- (f) Billi tingħata priorità lill-miżuri ta' protezzjoni kollettivi fuq miżuri ta' protezzjoni individwali;
- (g) Li jiġi adattat ix-xogħol għall-ħaddiem, partikolarment għal dak li għandu x'jaqsam mal-iddisinjar ta' postijiet tax-xogħol, l-għażla ta' tagħmir tax-xogħol u l-għażla ta' metodi ta' produzzjoni u ta' xogħol, u partikolarment sabiex jiġi mnaqqas xogħol monotonu u xogħol li jkollu rata ta' xogħol stabbilita minn qabel, u biex jitnaqqas l-effett tagħhom fuq is-saħħa;
- (h) Billi wieħed jadatta ruħu għall-progress tekniku fl-interess tas-saħħa u tas-sigurtà fuq il-post tax-xogħol; u
- (i) Billi tiġi żviluppata policy ta' prevenzjoni globali u loġika li tkopri t-teknoloġija, l-organizzazzjoni ta' xogħol, il-kundizzjonijiet ta' xogħol, ir-relazzjonijiet soċjali u l-inflwenza ta' fatturi li għandhom x'jaqsmu mal-ambjent tal-post tax-xogħol."

Minn dak li kellha l-opportunità tisma' l-Qorti bħala provi, huwa ċar li s-soċjetà konvenuta naqset milli tosserva bosta mill-obbligi imposti fuqha bil-liġi, tant li mill-provi ħareġ ukoll li wħud minn dawn in-nuqqasijiet ġew indirizzati permezz ta' miżuri adottati mis-soċjetà konvenuta wara li seħħ dan l-inċident, u li sa fejn jirrigwarda r-relazzjoni li s-soċjetà konvenuta qua *employer* għandha fil-konfront tal-attur, għandha tinzamm responsabbli għall-

inċident soffert mill-attur inkwantu huma diversi n-nuqqasijiet fil-mod kif kienet topera din il-kumpanija, li kienu jiksru d-dispożizzjonijiet tal-Kap. 424 tal-Liġijiet ta' Malta, u li konsegwenza diretta ta' dawn in-nuqqasijiet, l-attur għadda mill-inċident mertu tal-kawża, u għadu jsofri minn debilità permanenti li għadha taffettwalu ħajtu.

Hekk stabbilit li s-soċjetà konvenuta għandha tinzamm responsabbli għall-akkadut, jifdal li din il-Qorti tillikwida d-danni sofferti mill-attur. Il-Qorti hawnhekk ser tagħmel parentesi, u filwaqt li tirrikonoxxi li l-partijiet fil-kawża, it-tnejn li huma ħatru l-espert mediku tagħhom sabiex jirrelata dwar il-grad tad-debilità permanenti sofferta mill-attur, u filwaqt li l-konsulent mediku maħtur mill-attur Mr. Jason Zammit kien tal-fehma li l-grad ta' debilità permanenti sofferta minnu kienet ta' 8%, il-konsulent mediku mqabbad mis-soċjetà assiguratrici tas-soċjetà konvenuta Mr Frederick Zammit Maempel stabbilixxa li l-attur qiegħed isofri minn grad ta' debilità permanenti ta' 3%, il-Qorti ħatret espert mediku sabiex hu wkoll jirrelata dwar dan. L-espert mediku maħtur mill-Qorti Mr. Joseph Borg fil-fatt invista lill-attur fl-1 ta' Marzu, 2017, u peress li dan kien l-aktar eżami riċenti li sar fuq l-attur, u l-aktar wieħed li sar f'data mbiegħda mill-inċident, b'tali mod li l-Qorti hi konvinta li ftit ser ikun hemm tibdil mill-fatti kif ikkonstatahom l-espert mediku maħtur mill-Qorti li eżamina lill-attur erba' snin wara li seħħ l-inċident, il-Qorti ser tkun qiegħda tadotta l-grad ta' debilità permanenti stabbilit mill-konsulent Joseph Borg, għall-fini tal-komputazzjoni li trid tagħmel fir-rigward tad-danni futuri li għandhom jiġu likwidati (7%).

Damnum emergens:

Jirrizulta li għal dak li jirrigwarda telf ta' danni materjali, l-attur għamel spejjeż ammontanti għal €220 meta gie invistat mill-konsulent Mr. Jason Zammit.

L-attur qiegħed jippretendi hlas mingħand is-soċjetà konvenuta għaž-żmien kollu li fih hu kien qiegħed barra mill-impjieg fuq *sick leave* u *vacation leave*, u dan minħabba li s-soċjetà konvenuta naqset milli tirrikonoxxi li l-assenza tal-attur minn fuq il-post tax-xogħol tiegħu kienet dovuta għal *injury on duty*, u għalhekk tnaqqis l-ġranet ta' *sick leave* u *vacation leave* li hu kellu għad-dispożizzjoni tiegħu, filwaqt li kien hemm ġranet li fihom hu waqa' fuq *half pay* minħabba li kien utilizza l-*leave* u s-*sick leave* kollu li kien intitolat għalih. Il-Qorti tqis illi l-attur għandu jiġi kkumpensat għaž-żmien li huwa qatta' barra mill-impjieg konsegwenza tal-inċident mertu tal-kawża fejn gie kostrett li jieħu mill-*vacation leave* tiegħu u għalhekk qiegħda tistabbilixxi li l-attur għandu jithallas is-somma ta' €207.39.⁵⁷ Il-Qorti tqis ukoll li l-attur għandu jiġi kkumpensat ukoll għall-perijodu meta huwa tpoġġa fuq *sick half pay* meta t-telf ta' qligħ kien jammonta għal €505.58⁵⁸, sabiex b'hekk l-ammont ta' danni materjali (*damnum emergens*) dovut lill-attur għandu jkun fl-ammont ta' **€932.97**.

Lucrum cessans:

Għal dak li jirrigwarda t-telf ta' qligħ soffert mill-attur kawża tad-debilità permanenti li qiegħed isofri minnha riżultat tal-inċident mertu tal-kawża, il-

⁵⁷ Ara Dok. C13 li jinsab esebiti *a fol.* 390 tal-proċess.

⁵⁸ Abbażi tad-dokumenti esebiti *a fol.* 387 sa 390 tal-proċess.

Qorti jeħtigilha tiegħu konsiderazzjoni ta' diversi fatturi. F'sentenza mogħtija minn din il-Qorti diversament presjeduta, fl-ismijiet **Emmeline Cini vs Antione Cachia**⁵⁹, il-Qorti qalet:

“Għalhekk il-Qorti għandha l-obbligu li teżamina t-telf ta' qligħ futur minħabba l-inkapaċità, it-telf ta' paga jew qligħ ieħor attwali li jinkorri fih id-dannegġjat; u dak it-telf ta' qligħ futur, ossia *lucrum cessans*, li d-dannegġjat ikun prekluz li jużufuwixxi minnu minħabba l-event sinistru kawża tal-għemil dirett tad-dannegġjant.”

Il-Qorti kkunsidrat l-*FS3 forms* esebiti mill-attur sabiex tistabbilixxi kemm kien il-qligħ bażiku tiegħu fis-sena immedjatament preċedenti għal dik li fiha seħħ l-inċident, li jirrizulta li kien ta' €25,351⁶⁰, minn liema ammont iridu jitnaqqsu t-taxxa u l-kontribuzzjonijiet tas-sigurtà soċjali, ammontanti għal €2,433 u €1,810 rispettivament, sabiex wieħed jasal għad-dħul nett tal-attur, li kien jammonta għal €21,108. Dan l-ammont irid jiġi aġġustat għall-għoli tal-ħajja⁶¹ għall-perijodu kollu tal-*multiplier* li ser tistabbilixxi din il-Qorti, sabiex b'hekk is-salarju medju tal-attur kien mistenni li jitla' għal €21,108 + €25,160.74 / 2 = €23,134.37. In vista tal-fatt li l-attur kellu 40 sena meta seħħ l-inċident inkwistjoni, il-*multiplier* adottat minn din il-Qorti ser ikun ta' 20, u dan in linea ma' deċiżjonijiet mogħtija preċedentement mill-Qrati tagħna.

Fil-komputazzjoni tagħha tad-danni futuri l-Qorti trid tikkunsidra l-grad ta' diżabilità permanenti sofferta mill-attur bħala konsegwenza tal-inċident inkwistjoni b'mod li tqis in-nuqqas fl-*industrial efficiency* tiegħu. F'dan il-każ, l-espert mediku maħtur mill-Qorti Mr Joseph Borg stabbilixxa li l-grad ta'

⁵⁹ P.A., 18.02.2013.

⁶⁰ FS3 tas-sena 2012 a fol. 75 tal-proċess.

⁶¹ F'sentenza mogħtija minn din il-Qorti kif diversament presjeduta fid-19.05.2000 fl-ismijiet **Joseph Galea vs. Charles Fenech pro et noe**, il-Qorti stabbiliet illi, “meta d-danni jirrapprezentaw kumpens għal telf futur, il-Qorti trid tiegħu in konsiderazzjoni l-effetti li l-inflazzjoni jkollha fuq l-introjt perċepit fid-data tal-inċident proġettat fuq firxa ta' snin magħżula bħala l-*multiplier*.” Bħala rata ta' inflazzjoni annwali qed tittiehed ir-rata ta' 0.96%, li hija r-rata medja tal-inflazzjoni f'dawn l-aħħar 5 snin skont l-NSO {1.38%(2013) + 0.31%(2014) + 1.10%(2015) + 0.64%(2016) + 1.37%(2017) ÷ 5 = 0.96%}.

debilità permanenti sofferta mill-attur hi ta' 7%, u l-Qorti tqis li m'hemm l-ebda raġuni għalfejn għandha tiddipartixxi minn din il-konklużjoni.

Is-somma hekk likwidata bħala danni futuri għandha titnaqqas b'20% minhabba li l-ħlas ser isir f'darba f'dawk l-istanzi fejn ikun għadda żmien qasir bejn l-event dannuż u s-sentenza finali (**Scicluna vs. Meilaq**, P.A. 16.07.2001). F'kawżi li ħadu għadd ta' snin biex jinqatgħu, il-Qrati tagħna ddeċidew li għandu jkun hemm tnaqqis ta' 2% għal kull sena ta' dewmien sakemm il-kawża kellha eżitu finali (**Caruana vs. Camilleri**, 05.10.1993). Fiċ-ċirkostanzi odjerni, il-Qorti tħoss li m'għandux ikun hemm tnaqqis fil-komputazzjoni finali minhabba d-dewmien u dan minhabba li dan l-incident seħħ fis-sena 2013, il-proċeduri nfetħu fis-sena 2014, u s-sentenza finali tal-Qorti qiegħda tingħata fi żmien raġonevoli, filwaqt li l-Qorti ma tistax tgħid li xi parti jew oħra ppruvat tiddelunga l-proċess ġudizzjarju irraġonevolment.

Għaldaqstant is-salarju medju tal-attur ta' €23,134.37, multiplikat b'*multiplier* ta' 20, b'7% grad ta' diżabilità permanenti sofferta mill-attur, twassal għas-somma ta' €32,388.12. Tnaqqis ta' 20% ta' din is-somma minhabba li l-ħlas ser isir f'pagament ta' darba (*lump sum payment*), iwassal għal kumpens ta' **€25,910.49** bħala *lucrum cessans*, li flimkien mal-ammont ta' danni materjali ta' **€932.97**, jagħtu s-somma totali ta' **€26,843.46**.

Decide

Għaldaqstant għar-raġunijiet hawn fuq mogħtija, il-Qorti qiegħda taqta' u tiddeċiedi din il-kawża kif ġej:

- 1. Tiċhad l-eċċezzjonijiet kollha tas-soċjetà konvenuta;**
- 2. Tilqa' t-talbiet tal-attur, u tiddikjara li s-soċjetà konvenuta hija unikament responsabbli għall-inċident mertu ta' din il-kawża;**
- 3. Tillikwida d-danni kollha sofferti mill-attur b'konsegwenza tal-inċident imsemmi fis-somma ta' sitta u għoxrin elf, tmin mija u tlieta u erbgħin Euro u erbgħa u sittin Euro (€26,843.46);**
- 4. Konsegwentement tikkundanna lis-soċjetà konvenuta tħallas lill-attur l-ammont hekk likwidat.**

Bl-ispejjeż tal-kawża u bl-imgħaxijiet legali mil-lum sad-data tal-ħlas effettiv, kontra s-soċjetà konvenuta.

Moqrija.